

Handläggare

Klara Eklund och Lars Johan Hansson
Avdelningen för miljöanalys
klara.eklund@havochvatten.se

Datum 2026-02-12

Dnr HaV 2025-000001

Regeringen

Klimat- och näringslivsdepartementet

Uppdrag om en sammanhållen miljödataförvaltning och förbättrad kunskapsförsörjning om miljöfarliga utsläpp till vatten

Redovisning av regeringsuppdrag en sammanhållen miljödataförvaltning och förbättrad kunskapsförsörjning om miljöfarliga utsläpp till vatten.

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) har fått i uppdrag av regeringen att utreda och föreslå en långsiktig plan för att utveckla en mer sammanhållen miljödataförvaltning och förbättrad kunskapsförsörjning om miljöfarliga utsläpp till vatten samt mätningar i recipienten, efter att ha inhämtat synpunkter från Naturvårdsverket och de länsstyrelser som är vattenmyndigheter samt representanter för näringslivet. I uppdraget ingår att utreda och ge förslag på hur befintliga system för insamling av data kan effektiviseras och hur förvaltningen av miljödata kan göras mer sammanhållen, inklusive konsekvensutredning av förslagen. Myndigheten ska utreda i vilken omfattning det, med befintliga styrmedel samt mer sammanhållen dataförvaltning, går att öka förutsättningarna för att samla in data från verksamhetsutövare som utför någon form av recipientkontroll av utsläpp till vatten. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 15 februari 2026. Uppdraget inkom till myndigheten den 20 december 2024.

Havs- och vattenmyndigheten överlämnar härmed uppdraget.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Anna Ledin efter föredragning av avdelningschefen Thomas Klein. I den slutliga handläggningen av ärendet har även utredarna Klara Eklund och Lars Johan Hansson samt enhetscheferna Mikael Krysell, och Elisabet Thompson medverkat.

Anna Ledin

Thomas Klein

Innehåll

1	Sammanfattning	4
1.1	Information om utsläpp av miljögifter	4
1.2	Information om miljötillstånd i recipient	4
1.3	Hantering av recipientkontrolldata	5
2	Uppdraget och dess beredning	5
2.1	Uppdragsbeskrivning	5
2.2	Disposition	6
2.3	Avgränsningar	7
2.4	Samråd	7
3	Utgångspunkter	8
3.1	Ökad kunskap för att minska belastningen av miljögifter till vatten	8
3.2	Kartläggning av utsläppskällor och uppströmsarbete	9
3.3	Miljögifter och krav inom vattenförvaltningen	10
3.4	Data om miljögifter i utsläpp och recipient	11
4	Förslag till en sammanhållen dataförvaltning och förbättrad kunskapsförsörjning	15
4.1	Information om utsläpp av miljögifter	15
4.1.1	Register för utsläpp och spill	16
4.1.2	Tillsyn och branschutsläppsverktyg	16
4.1.3	Samordning mellan myndigheter	17
4.1.4	Förslag om anpassning av FMR till vattenförvaltningen	18
4.1.5	Konsekvenser	19
4.2	Behov av kartläggning och övervakning för att genomföra vattendirektivet	19
4.2.1	Effekter av människans historiska och pågående utsläpp till vatten	20
4.2.2	Påverkansanalys, behov av klassificering och utformning av övervakning	21
4.2.3	Utformning av kontrollerande, operativa och undersökande övervakningsprogram	21
4.2.4	Redovisning av övervakningsresultat och framåtsyftande program	22
4.2.5	Recipientkontroll som en del av vattenförvaltningens övervakning	22
4.2.6	Förslag om utvecklat tillsynsarbete avseende recipientkontroll	23
4.2.7	Konsekvenser	24
4.3	Hantering av recipientkontrolldata	24
4.3.1	Utveckling som pågår eller genomförts efter 2016-års målbild	26
4.3.2	Behov av datastyrning	29
4.3.3	Långsiktig plan	30

4.3.4	Konsekvenser	34
5	Bilagor	36
5.1	Bilaga 1. Nuläge i förhållande till målbild från 2016	36
5.1.1	Systemkomponenter	36
5.1.2	Nationella datalager med webbtjänster.....	36
5.1.3	Datavärdskap	36
5.1.4	Register för enhetliga beteckningar	40
5.1.5	Valideringstjänst	40
5.1.6	Rapporteringsstöd	41
5.1.7	Konsumerande system för specifika syften	41
5.1.8	Kommunikation och guide	42
5.1.9	Samverkansform och organisation	42
5.2	Bilaga 2. Förslag på primära intressenter	43
5.3	Bilaga 3. Styrning av nationella datavärdskap	47
5.3.1	Krav på datavärdar	47
5.4	Bilaga 4. Ansvar för informationsförvaltning vid uppdrag om datavärdskap.....	48
5.4.1	Bakgrund	48
5.4.2	Om datavärdskapet	48
5.4.3	Hos vilken myndighet är uppgifterna en allmän handling?	48
5.4.4	Undantag vid teknisk bearbetning och teknisk lagring	51
5.4.5	Ansvar för informationsklassning	52
5.4.6	Ansvar för arkivering	53
5.5	Bilaga 5. Begrepp	57

1 Sammanfattning

Kunskapsbehov

Kunskap om utsläpp av miljögifter till vatten, liksom om tillståndet i den akvatiska miljön när det gäller förekomst av miljögifter och deras effekter, är en grundläggande förutsättning för att samhället ska kunna minska risken för negativ påverkan på människors hälsa och miljön samt nå miljö kvalitetsmålen Hav i balans samt levande kust och skärgård, Levande sjöar och vattendrag, Giffri miljö och Grundvatten av god kvalitet. Viktiga led i arbetet med att öka denna kunskap är att effektivisera befintliga system för insamling av data om både utsläpp (se avsnitt 1.1) och recipientkontroll från dem som utför mätningar i recipient (se avsnitt 1.2) och skapa förutsättningar för en välorganiserad sammanhållen dataförvaltning (se avsnitt 1.3).

1.1 Information om utsläpp av miljögifter

Inom vattenförvaltningen behöver uppgifter om olika utsläpp kartläggas för att genomföra påverkansanalys och för att bedöma risk för att vattenförekomster inte uppnår god miljöstatus. Analyserna ligger i sin tur till grund för utformning av övervakningsprogram och uppföljning av vattenmiljöns tillstånd så att effektiva åtgärdsinsatser kan initieras. Befintliga åtgärdsprogram saknar specificerade åtgärder för att minska tillförsel av många utpekade föroreningar. Bättre information om utsläpp av föroreningar förväntas bidra till mer kostnadseffektiva övervakningsprogram och mer träffsäkra åtgärdsprogram inom vattenförvaltningen, havsmiljöförvaltningen och havskonventionerna och härigenom en ökad effekt i att uppfylla de svenska miljö kvalitetsmålen.

Myndighetens förslag

Havs- och vattenmyndigheten föreslår att regeringen ger Naturvårdsverket i uppdrag att tillsammans med Havs- och vattenmyndigheten och vattenmyndigheterna utreda möjliga anpassningar av informationssystemet Företagens miljöinformation och rapportering, FMR, så att det utvecklas för att motsvara vattenförvaltningens behov av ett register för utsläpp och spill enligt 3 kap. 2 § vattenförvaltningsförordningen samt krav om internationell rapportering kopplat till vatten- och prioämnesdirektiven, vilket även gynnar genomförandet av havsmiljödirektivet.

1.2 Information om miljö tillstånd i recipient

Verksamhetsutövare ska kunna redovisa kunskap, kontroll och konsekvens av sin miljöfarliga verksamhet. Egenkontroll innebär att verksamheten har ett pågående förbättringsarbete för att minska risken för negativ påverkan på hälsa och miljö. Det kan omfatta mätningar för att planera och organisera miljöarbetet, genom egen eller samordnad recipientkontroll. Samordnad recipientkontroll är ett frivilligt system som fungerar för provtagning, analys och datarapportering i vissa avrinningsområden, men det saknas systematiserad och enhetligt kravställd insamling av information och användning av denna ur ett nationellt perspektiv.

Myndighetens förslag

Havs- och vattenmyndigheten, HaV, föreslår att regeringen ger i uppdrag till HaV och Naturvårdsverket, NV, att i samråd med länsstyrelser ta fram en plan för ett utvecklat tillsynsarbete för kompletterande insatser från verksamhetsutövare och vattenorganisationer

avseende recipientkontroll, datainsamling och datarapportering. Miljöfarliga verksamheters recipientkontroll och datarapportering av utsläpp av miljögifter och halter i recipient kan avsevärt förbättra vattenförvaltningens dataunderlag för bland annat klassificering av kemisk status. Pågående arbete med att utveckla en digital lösning för tillsynsvägledning¹ bedöms kunna bidra till en ökad datainsamling för bred användning till såväl åtgärdsuppföljning som internationell rapportering till nytta för både enskilda verksamheter, tillsynsmyndigheter och internationell redovisning av vattenmiljöns tillstånd.

HaV föreslår även en djupare analys av befintliga styrmedel för kravställning om ökad datarapportering från miljöfarliga verksamheter samt att analysera möjliga resursbesparingar i prövnings- och tillsynsprocesser samt arbetsinsatser kopplade till vattenförvaltningens underlag för internationell rapportering, som en följd av ökad datatillgång. HaV vidhåller även tidigare lämnat förslag i regeringsuppdraget Vattenanknuten recipientkontroll (2015)², om att utreda förutsättningar för införande av en vattenkontrollavgift, i syfte att få ett system där fler bidrar ekonomiskt till kontrollen av hur våra vatten (såväl yt- som grundvatten) mår.

1.3 Hantering av recipientkontrolldata

Att samla och tillgängliggöra data från verksamhetsutövares kontroller av recipientens miljötillstånd tillsammans med data från statligt finansierad akvatisk miljöövervakning är till nytta för både verksamhetsutövare och myndigheter. Oavsett om recipientkontroll eller miljöövervakning initierat mätningarna kan framtagna data hanteras med stöd av den förutsättningsskapande infrastruktur som staten redan etablerat utifrån sitt behov att hantera miljöövervakningsdata. Hanteringen av data om miljögifter behöver kontinuerligt utvecklas och anpassas för att möta såväl befintliga som nya behov. Eftersom förändrad datahantering påverkar många aktörer behöver sådant förändringsarbete samordnas för att effektivt kunna skapa efterfrågade beslutsunderlag.

Myndighetens förslag på långsiktig plan

Utifrån en tidigare presenterad målbild för hantering av recipientkontrolldata föreslås att HaV ges i uppdrag att, tillsammans med relevanta myndigheter, utveckla och etablera en samordningsorganisation för hantering av data från övervakning av miljögifter i akvatisk miljö. Organisationen bör identifiera och prioritera såväl långsiktiga som kortsiktiga mål för att säkerställa en samordnad utveckling av datahanteringen samt följa upp att beslutad utveckling genomförs och ger nytta för myndigheter och verksamhetsutövare.

2 Uppdraget och dess beredning

2.1 Uppdragsbeskrivning

HaV har fått i uppdrag av regeringen att utreda och föreslå en långsiktig plan för att utveckla en mer sammanhållen miljödataförvaltning och förbättrad kunskapsförsörjning om miljöfarliga

¹ Naturvårdsverket, Förslag på digitala lösningar för tillsynsvägledning, redovisning av regeringsuppdrag NV-00410-24, 19 juni 2025. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/49e602/contentassets/f27fe410af8e4e36ba1ca6664f2d517d/regeringsuppdrag-forslag-pa-digitala-losningar-for-tillsynsvagledning.pdf>

² [Havs- och vattenmyndigheten, Vattenanknuten recipientkontroll – Miljöövervakning, övervakning och uppföljning, 2016. Hämtad från https://www.havochvatten.se/overvakning-och-uppfoljning/miljoovervakning/vattenanknuten-recipientkontroll.html](https://www.havochvatten.se/overvakning-och-uppfoljning/miljoovervakning/vattenanknuten-recipientkontroll.html)

utsläpp till vatten samt mätningar i recipienten, efter att ha inhämtat synpunkter från Naturvårdsverket och de länsstyrelser som är vattenmyndigheter samt representanter för näringslivet. I uppdraget ingår att utreda och ge förslag på hur befintliga system för insamling av data kan effektiviseras och hur förvaltningen av miljödata kan göras mer sammanhållen, inklusive konsekvensutredning av förslagen. Myndigheten ska utreda i vilken omfattning det, med befintliga styrmedel samt mer sammanhållen dataförvaltning, går att öka förutsättningarna för att samla in data från verksamhetsutövare som utför någon form av recipientkontroll av utsläpp till vatten. Uppdraget ska redovisas till Regeringskansliet senast den 15 februari 2026. Uppdraget inkom till myndigheten den 20 december 2024.

Myndigheten tolkar att syftet med uppdraget är *att visa en målbild över en fungerande sammanhållen datahantering med fokus på recipientkontrolldata om miljögifter för övervakning och uppföljning av tillståndet i dessa vattenmiljöer (recipienter/vattenförekomster).*

2.2 Disposition

Havs- och vattenmyndighetens förslag inklusive konsekvensutredning redovisas i denna rapport med bilagor.

Myndigheten redovisar behoven av "förbättrad kunskapsförsörjning om miljöfarliga utsläpp till vatten samt mätningar i recipienten" för förvaltandet av Sveriges vatten i kapitel 3. Utöver statliga myndigheter bidrar även verksamheter till att samla in och rapportera uppgifter om miljöfarliga utsläpp respektive om den akvatiska miljöns tillstånd. Hur myndigheten avgränsat uppdraget och "inhämtat synpunkter från Naturvårdsverket, de länsstyrelser som är vattenmyndigheter samt representanter för näringslivet" återfinns i kapitel 2.2 och 2.3.

Myndigheten beskriver i kapitel 4.2 svårigheter att "med befintliga styrmedel samt mer sammanhållen dataförvaltning, öka förutsättningarna för att samla in data från verksamhetsutövare som utför någon form av recipientkontroll av utsläpp till vatten". Verksamhetsutövares behov av data om tillståndet i den akvatiska miljön sammanfaller inte alltid med vattenförvaltningens och miljöfarliga verksamheter uppmuntras att rapportera in recipientkontrolldata för att bidra till uppföljning av miljötillståndet, men är inte skyldiga att göra det.

I kapitel 4.3 återfinns en "utredning av och förslag på hur befintliga system för insamling av data kan effektiviseras och hur förvaltningen av miljödata kan göras mer sammanhållen, inklusive konsekvensutredning av förslagen". I samma kapitel (4.3.3) utreds och föreslås "en långsiktig plan för att utveckla en mer sammanhållen miljödataförvaltning och förbättrad kunskapsförsörjning om mätningar i recipienten".

Bilagorna till rapporten redovisar:

1. Dagens situation i förhållande till HaV:s tidigare presenterade målbild för att skapa ökad tillgänglighet till data från vattenanknuten recipientkontroll.
2. Statens ansvarsfördelning för de myndigheter som inledningsvis föreslås vara primära intressenter för en samordningsorganisation för hantering av data från övervakning av miljögifter i akvatisk miljö med fokus på vattenförvaltningsförordningen.
3. En sammanfattande beskrivning av hur nationella datavärdsplaner styrs.

4. Myndigheters ansvar för information som förvaltas i datavärdskap, framtagna efter HaV:s samråd med MSB och Riksarkivet 2020.
5. Definitioner av begrepp som används i den här rapporten.

2.3 Avgränsningar

Uppdraget har avgränsats till HaV:s ansvarsområde och huvudsakligen det databehov som kan härledas till krav enligt vattenförvaltningsförordningen och ramdirektivet för vatten. Avgränsningar följer också av myndighetens tidigare slutsatser och redovisade regeringsuppdrag Vattenanknuten recipientkontroll (2015)³, Ökad tillgänglighet för data från vattenanknuten recipientkontroll (2016)⁴ samt behovsbeskrivning i Naturvårdsverkets förslag till regeringen 2023; Vatten i landskapet (rapport 7091)⁵. I den senare lyftes behov av

- bättre kunskap om utsläppskällor och storlek för att minska miljögifter från mänsklig påverkan
- effektivisering av befintliga system för datainsamling och mer sammanhållen dataförvaltning
- kartläggning av utsläpp från fler miljöfarliga verksamheter samt långsiktig finansiering av miljöövervakning.

Myndigheten bedömer att regeringsuppdragets huvudfokus är att presentera en långsiktig plan för *effektivisering av befintliga system för datainsamling och mer sammanhållen dataförvaltning* avseende data om miljötillståndet; en avgränsning som har stämts av med regeringskansliet.

I uppdraget specificeras att synpunkter ska inhämtas från de länsstyrelser som är vattenmyndigheter vilket tolkas som att fokus ska vara på behovet av data för att uppfylla vattendirektivets krav. Datainsamling för kontroll av verksameters miljöpåverkan syftar till kunskapsuppbyggnad och kontinuerlig utveckling och miljöanpassning av verksamheten samt att bidra till att uppfylla lokala, regionala, nationella, europeiska och globala miljömål. Inom vattenförvaltningen utgör övervakningen grunden för bland annat åtgärdsplanering och åtgärdsuppföljning med målet att Sveriges vatten ska ha god status senast 2027, vilket påvisas med resultat från Sveriges akvatiska övervakning. Målet för svensk vattenförvaltning går hand i hand med Sveriges generationsmål och miljökvalitetsmålen Levande sjöar och vattendrag och Kust och hav i balans som styr HaV:s arbete. Uppdraget är avgränsat till miljögifter och går inte in på andra konsekvenser av mänskliga aktiviteter.

2.4 Samråd

Under arbetets gång har ett flertal avstämningar och kommunikationsinsatser hållits med utredare och handläggare på bland annat NV, Sveriges geologiska undersökning (SGU) Folkhälsomyndigheten (Fohm), Sveriges Kommuner och Regioner (SKR), vattenmyndigheterna,

³ Havs- och vattenmyndigheten, Vattenanknuten recipientkontroll – Miljöövervakning, övervakning och uppföljning, 2016. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/overvakning-och-uppfoljning/miljoovervakning/vattenanknuten-recipientkontroll.html>

⁴ Havs- och vattenmyndigheten, Ökad tillgänglighet för data från vattenanknuten recipientkontroll, redovisning av regeringsuppdrag, 28 september 2016. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/data-kartor-och-rapporter/rapporter-och-andra-publikationer/publikationer/2016-10-03-okad-tillganglighet-for-data-fran-vattenanknuten-recipientkontroll.html>

⁵ Naturvårdsverket, Förslag till regeringen – underlag till den fördjupade utvärderingen av Sveriges miljömål 2023, Rapport 7091, ISBN 978-91-620-7091-5, 2023. Hämtad från <https://naturvardsverket.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1729012>

länsstyrelser och vattenvårdsförbund. Inspel har även efterfrågats under Havs- och vattenforum i Göteborg i juni 2025 samt under Miljöövervakningsdagarna i Linköping i september 2025.

Ett urval av branschorganisationer, vattenvårdsförbund och konsulter har besvarat enkätfrågor. Därutöver genomfördes en digital workshop i november 2025 för att inhämta synpunkter på förslagen från representanter för verksamhetsutövare, konsulter, länsstyrelser, vattenmyndigheter, NV, HaV, SGU och Sveriges lantbruksuniversitet (SLU).

Inkomna synpunkter har dokumenterats och arbetats in i redovisningen. Interna avstämningar har genomförts inom Havs- och vattenmyndigheten, och projektet har följts upp inom ramen för myndighetens ledningsgrupps uppföljning av regeringsuppdrag.

3 Utgångspunkter

Sverige har drygt 24 000 ytvattenförekomster⁶ och drygt 3 700 grundvattenförekomster⁷. Miljögifter som släpps ut till luft, mark eller vatten, i Sverige eller andra delar av världen, kan, beroende på ämnens kemiska egenskaper och utsläppens omfattning, hamna i yt-, kust- och utsjövatten, eller transporteras till grundvatten och sediment. För att kunna minska belastningen och effekten av miljögifter behövs tillräcklig kunskap om utsläppens källor, storlek och mobilitet i vatten och mark.

”Vatten är inte vilken vara som helst, utan ett arv som måste skyddas, försvaras och behandlas som ett sådant” lyder den inledande syftesbeskrivningen i vattendirektivet.⁸ Prioämnesdirektivet⁹ syftar till att skydda miljön och människors hälsa genom att sätta gränsvärden för halter i miljön för utvalda ämnen och grupper av ämnen. Vattendirektivet föreskriver om att minska utsläpp och spill av prioriterade ämnen, särskilda förorenande ämnen, näringsämnen, försurande ämnen och ämnen som riskerar att påverka kemisk grundvattenstatus.

3.1 Ökad kunskap för att minska belastningen av miljögifter till vatten

Kunskapsbehovet är stort när det kommer till miljögifters användning och spridning i samhället och miljön. Användande av kemiska produkter inom olika områden i samhället ökar. Nyttan med ökad användning av nya och gamla kemiska produkter behöver dock vägas mot skadliga effekter som kan uppstå på kort och lång sikt på människors hälsa och miljön till exempel via förorenat dricks- och badvatten. Flera av de mest använda kemiska ämnena klassificeras som särskilt farliga för hälsa och miljö och många ämnen är långlivade i miljön och kan lagras i biologisk vävnad. Vissa ämnen kan orsaka cancer, skada arvsmassan eller fortplantningsförmågan samt påverka hormonsystem.

Alla som driver en verksamhet ska enligt miljöbalken planera och kontrollera sin verksamhet för att motverka eller förebygga olägenheter för människors hälsa eller miljön. I ansvaret ingår en

⁶ [Sök öppna data i utforskaren — SMHI](#)

⁷ www.vattenmyndigheterna.se 2025

⁸ Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område. Hämtad från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:32000L0060-20141120>

⁹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/105/EG av den 16 december 2008 om miljökvalitetsnormer inom vattenpolitikens område. Hämtad från <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:32008L0105>

skyldighet att skaffa sig den kunskap som behövs för att skydda omgivningen. För verksamheter som är tillstånds- eller anmälningspliktiga enligt miljöbalken gäller mer preciserade krav på egenkontroll som omfattar att undersöka de utsläpp de orsakar och hur dessa påverkar miljön. Om verksamheten riskerar att påverka vattenmiljö ska det ingå recipientkontroll i egenkontrollprogrammet. Detta beskrivs i miljöbalken om tillsyn och krav på kontroll och rapportering (26 kap. 19 §). Med regelbunden kontroll, provtagning och analys av vatten, sediment och biologiska parametrar från utvalda platser i recipienten kan potentiella miljöproblem upptäckas i tid. Recipientkontrollen, som kan bedrivas av en enskild verksamhet eller av en grupp verksamhetsutövare en så kallad samordnad recipientkontroll (SRK), säkerställer att lagstiftning efterlevs och att vattenkvaliteten är säker för de akvatiska ekosystemen och för mänsklig användning.

Verksamhetsutövare tar, i olika utsträckning, inom ramen för sin egenkontroll fram data för den egna uppföljningen av sin påverkan på miljön. Om dessa data rapporteras och delas på nationell nivå kan uppgifterna användas för att tillgodose fler behov. Om det handlar om kvalitetssäkrad datainsamling av till exempel miljögiftsanalyser i vatten, sediment eller biota, kan den komplettera den övervakning av miljön som bedrivs på nationell, regional eller kommunal nivå. Brister i dagens övervakning inom vattenförvaltningen leder i vissa fall till sämre tillförlitlighet i klassificering av status vilket riskerar att missgynna åtgärdsarbetet.

3.2 Kartläggning av utsläppskällor och uppströmsarbete

Betydande påverkan av miljögifter från olika påverkanskällor kan bero på utsläpp från punktkällor eller diffusa källor. En typisk punktkälla har ett utsläpp via rörledning till recipienten och utsläppet kan ofta spåras i form av en utsläppsplym eller gradient med höga halter närmast utsläppspunkten. Diffusa utsläpp är till exempel atmosfärisk deposition eller avrinning från ytor och som når recipienten med till exempel regnvatten eller markavvattning. De flesta större industrier har i olika grad egen rening av processavloppsvatten medan hushåll, trafik, små och medelstora industrier och serviceverksamheter tillsammans står för de största utsläppen av miljögifter till avloppsreningsverk och vidare till ytvatten. Många ämnen finns i material som är inbyggda i anläggningar och fastigheter eller i varor som elektronik, hygienprodukter, kosmetika, läkemedel och textilier varav en stor del av dessa miljögifter följer med avloppsvattnet till avloppsreningsverken.

De reningsprocesser som idag tillämpas i tätorters reningsverk kan avskilja fosfor och kväve men har begränsad kapacitet att rena metaller och svårnedbrytbara organiska ämnen. Därför är det viktigt att alla som är anslutna till det kommunala ledningsnätet arbetar aktivt för att förhindra utsläpp till reningsverken.

Ytterligare antropogena utsläpp av miljögifter till yt- och grundvatten sker bland annat via lakvatten, bräddning, markbearbetning, förorenad mark, växthus och brandövningsplatser.

Den enda långsiktigt hållbara lösningen för att begränsa utsläpp från avloppsreningsverk och bräddningar är att arbeta förebyggande genom att minska användningen av miljögifter i samhället så att dessa inte når avloppssystemen. Detta arbete benämns generellt uppströmsarbete. Ett effektivt uppströmsarbete förbättrar arbetsmiljön för personal vid avloppsreningsverk och ledningsnät samt skyddar reningsprocesserna, vilket möjliggör användning av näringsrika

restprodukter såsom slam. Uppströmsarbete är också en förutsättning för att uppfylla kraven i EU:s vattendirektiv om god ekologisk och kemisk status i grund-, yt- och kustvatten.¹⁰

Ytterligare möjligheter att minska mänsklig negativ påverkan på miljön är att minska avfallsmängderna, öka avfalllets renhet och motverka nedskräpning. Detta kan ske genom producentansvaret som syftar till att stimulera företag att utveckla resurssnåla produkter som är lätta att återanvända och återvinna samt fria från miljögifter.¹¹

3.3 Miljögifter och krav inom vattenförvaltningen

Tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter prövas mot icke-försämringskrav och mot gällande miljökvalitetsnormer för vatten. Detta innebär att utsläpp från verksamheter anslutna till ett avloppsreningsverk har betydelse vid prövningen av reningsverkets påverkan. När en verksamhet med utsläpp till ytvatten eller till ett spillvattennät ska tillståndsprövas eller omfattas av tillsyn ska miljökvalitetsnormerna för ytvatten tillämpas i enlighet med 5 kap. 4 § och 2 kap. 7 § miljöbalken. Miljökvalitetsnormerna anger krav på vattenkvaliteten i recipienten såsom god ekologisk status, god ekologisk potential och god kemisk status i ytvatten. För vissa recipienter kan kvalitetskraven ha sänkts, exempelvis från god till måttlig status, genom att undantag beslutats i form av mindre stränga krav i enlighet med 4 kap. 10 § vattenförvaltningsförordningen.

Utöver miljökvalitetsnormer för yt- och grundvatten finns särskilda normer för havsmiljöns kvalitet, benämnda god miljöstatus, samt för tillförseln av föroreningar till havsmiljön. Vad som kännetecknar god miljöstatus och gällande miljökvalitetsnormer med indikatorer för Nordsjön och Östersjön regleras i havsmiljöförordningen (2010:1341) och i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2012:18).

Verksamhetsutövare vars verksamhet påverkar vattenstatus eller tillförsel av föroreningar ska vidta skyddsåtgärder och andra försiktighetsåtgärder för att säkerställa att försämring inte sker av status och att miljökvalitetsnormerna kan följas. Verksamheten ska också i övrigt leva upp till hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken i den utsträckning det inte kan anses orimligt.

Vid bedömning av status eller potential i sjöar, vattendrag och kustvatten ska ett flertal kemiska ämnen och parametrar beaktas. Dessa kan utgöra fysikalisk-kemiska kvalitetsfaktorer i form av särskilda förorenande ämnen (SFÄ) som påverkar den ekologiska statusen, eller prioriterade kemiska ämnen som påverkar den kemiska statusen. Reglering av dessa ämnen återfinns i Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2019:25).

Utsläpp som medför en försämring av recipientens status eller potential, exempelvis från måttlig till otillfredsställande, är inte tillåtna. Detta gäller även om försämringen orsakas av endast ett enskilt ämne i utsläppet. En reningsverksansluten verksamhets utsläpp är även otillåtna om det äventyrar möjligheten att uppnå den vattenkvalitet som föreskrivs i miljökvalitetsnormerna. Denna skyldighet följer av 5 kap. 4 § miljöbalken, vars bestämmelser grundas på EU-domstolens dom i

¹⁰ Svenskt Vatten, Råd vid mottagande av avloppsvatten från industri och annan verksamhet – P95, mars 2019. Hämtad från <https://www.svenskvatten.se/globalassets/dokument/avlopp-och-miljo/p95-2019-rad-vid-mottagande-av-avloppsvatten-fran-industri-och-annan-verksamhet.pdf>

¹¹ Naturvårdsverket, Vägledning om producentansvar, Naturvårdsverket. Hämtad 8 december 2025 från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/producentansvar/>

mål C-461/13 (den så kallade Weserdomen).¹² I övrigt måste de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken följas enligt rimlighetsavvägningen i 2 kap. 7 § miljöbalken.

3.4 Data om miljögifter i utsläpp och recipient

De data som samlas in om utsläpp från verksamheter bidrar till kunskapsunderlag för såväl verksamhetens behov som för tillsyns- och prövningsmyndigheter samt, inte minst, inom vattenförvaltningsarbetet.

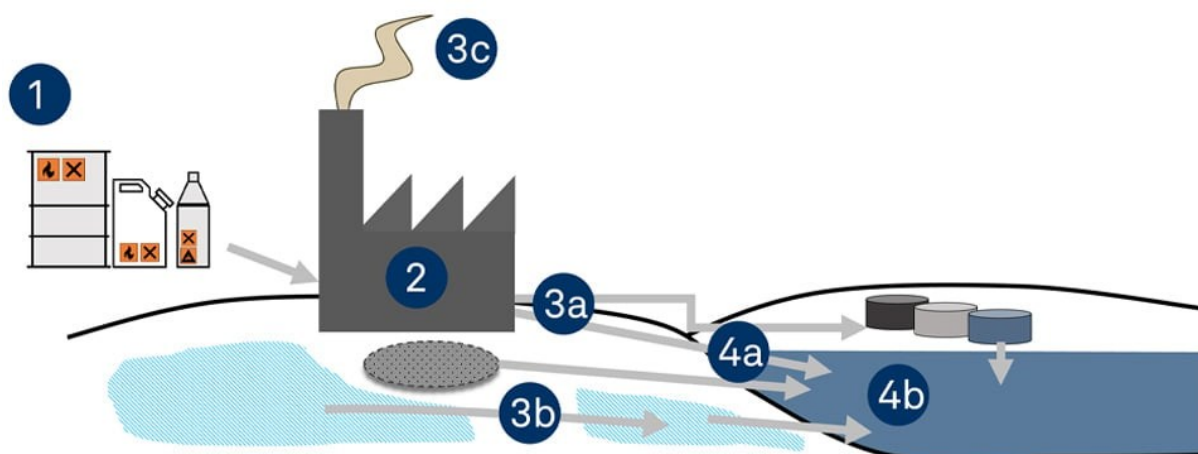

Bild 1. Illustration över behov av kontroll av miljöfarliga verksamheters antropogena utsläpp som riskerar att nå grund-, yt-, dricks-, badvatten eller havsmiljön. Kemikalier, kemiska produkter (1) används i stor utsträckning i samhället och en miljöfarlig verksamhet ska ha en kemikalieförteckning. Miljöfarliga verksamheter hanterar kemikalier i olika processer i verksamheten (2) som kan leda till utsläpp av miljögifter till reningsverk, dagvatten eller ytvatten (3a) mark eller grundvatten (3b) eller luft (3c). Utsläpp till vatten från verksamheten behöver kontrolleras avseende dess spridning och effekter på vattenmiljön (4a och 4b). Källa: [Översyn och upprättande av kontrollprogram för miljögifter i vatten](#)

Inom vattenförvaltningen behöver uppgifter om utsläpp kartläggas för att göra påverkansanalyser och riskbedömningar. Dessa ligger till grund för utformning av övervakningsprogram, miljökvalitetsnormer och åtgärdsprogram. Uppgifter om tillståndet i vattenmiljön behövs för

- det omfattande arbetet med att klassificera vattenförekomster,
- att följa upp statusförändringar,
- att följa långsiktiga trender.

Påverkansanalyser ska kontinuerligt öka kunskapen om utsläppens effekter på olika typer av vattenförekomster, så att nödvändiga anpassningar och effektiva åtgärdsinsatser säkerställer ett hållbart nyttjande av vattenresurserna.

Det är en glidande övergång mellan verksamhetens egenkontroll, recipientkontroll eller samordnade recipientkontroll och myndigheternas miljöövervakning av tillståndet i recipienten.

¹² Svenskt Vatten, Råd vid mottagande av avloppsvatten från industri och annan verksamhet – P95, mars 2019. Hämtad från <https://www.svensktvatten.se/globalassets/dokument/avlopp-och-miljo/p95-2019-rad-vid-mottagande-av-avloppsvatten-fran-industri-och-annan-verksamhet.pdf>

Övervakning av tillstånd i recipienten beskrivs mer i avsnitt 4.2. Utifrån den övergripande indelning som illustreras i bild 1 sammanfattas information om utsläpp och effekt i tabell 1 för de kartläggningar och undersökningar som genomförs i dag i olika omfattning.

Tabell 1. Insamling av uppgifter om utsläpp av miljögifter och effekter i recipient som sker idag. Genom en starkare koppling mellan tillsyn och vattenförvaltning skulle kemikaliekartläggning, utsläppskontroll och recipientkontroll kunna skapa nytta både för verksamheter, tillsynsmyndigheter och vattenförvaltning samt internationell rapportering. Att nationella övervakningsprogram utformas med stöd av recipientkontroll och regional och lokal förtätning behöver inte vara en motsättning mot att verksamheterna får nytta av sina kontrollprogram.

	Rapportering	Rapportör	Möjliga register, datavärdar och användare	Förväntad nytta	Behov inom vattenförvaltningen
Kemikaliekartläggning	Miljøbalksstyrd tillsyn	Verksamheten	Produktregistret (KEMI) Verksamhetens interna uppföljning Tillsynsmyndighet Vattenförvaltning-	Kunskapsförsörjning, egenkontroll och åtgärdsplanering effektiv tillsyn och prövning, påverkan- och riskbedömning, uppföljning av miljömål, officiell statistik, internationell rapportering	Typ av belastning till påverkan- och riskbedömning som behövs för utveckling av övervakningsprogram, klassificering, normsättning och åtgärdsprogram (källfördelning)
Verksamhetsutövers utsläppskontroll för den som driver en verksamhet eller som gör något som påverkar miljön, kan omfatta recipientkontroll	Årlig miljörapport enligt NV:s föreskrifter	Verksamheten	Svenska Miljörapporteringsportalen, SMP (NV och länsstyrelserna) Verksamhetens interna uppföljning Tillsynsmyndighet Vattenförvaltning Myndigheter som genomför internationell rapportering	Kunskapsförsörjning, egenkontroll och åtgärdsplanering effektiv tillsyn och prövning, påverkan- och riskbedömning, uppföljning av miljömål, officiell statistik, internationell rapportering	Omfattning av belastning till påverkan- och riskbedömning som behövs för utformning av övervakningsprogram, klassificering, normsättning och åtgärdsprogram (källfördelning)
Verksamhetsutövers egenkontroll för den som driver en verksamhet eller som gör något som påverkar miljön, kan omfatta recipientkontroll	Miljøbalksstyrd tillsyn eller enligt villkor i tillstånd	Verksamheten/anlitad utförare	Datavärd SGU Datavärd SLU Verksamhetens interna uppföljning Tillsynsmyndighet Vattenförvaltning Myndigheter som genomför internationell rapportering	Kunskapsförsörjning, egenkontroll och åtgärdsplanering effektiv tillsyn och prövning, påverkan- och riskbedömning, uppföljning av miljömål, officiell statistik, internationell rapportering	Kartläggning och uppföljning av miljötillståndet; miljögiftshalter i vattenfas samt sediment eller biota. I havsmiljö även uppföljning av hälsoeffekter, oljeutsläpp och marint skräp.
Verksamhetsutövers samordnade recipientkontroll, kan ersätta egen recipientkontroll	Miljøbalksstyrd tillsyn eller enligt villkor i tillstånd	Genom vattenvårdsförbund anlitad utförare	Datavärd SGU Datavärd SLU Vattenvårdsförbundets och medlemmarnas uppföljning Tillsynsmyndighet Vattenförvaltning	Kunskapsförsörjning, egenkontroll och åtgärdsplanering, effektiv tillsyn och prövning, påverkan- och riskbedömning, uppföljning av miljömål, officiell statistik,	Kartläggning och uppföljning av miljötillståndet; miljögiftshalter i vattenfas samt sediment eller biota. I havsmiljö även uppföljning av hälsoeffekter, oljeutsläpp och marint skräp.

			Havsmiljö- förvaltningen Myndigheter som genomför internationell rapportering	internationell rapportering	
Nationell miljö- övervakning miljögifter i akvatisk miljö	Trendövervakning och kontrollerande övervakning som ger en representativ bild av miljötillståndet i svenska yt- och grundvatten. Övervakning av ämnen på EU:s bevakningslista främst i påverkade områden.	Genom HaV anlitad utförare	Datavärd SGU Datavärd SLU Datavärd SMHI Tillsynsmyndighet Vattenförvaltning Havsmiljö- förvaltningen Myndigheter som genomför internationell rapportering	Kunskaps- försörjning, effektiv tillsyn och prövning, påverkans- och riskbedömning, uppföljning av miljömål, officiell statistik, internationell rapportering	Uppföljning av miljötillståndet i grund- och ytvatten; miljögiftshalter i vattenfas samt sediment eller biota. I havsmiljö även uppföljning av hälsoeffekter, oljeutsläpp och marint skräp.
Miljögifts- samordning	Screening främst i påverkade områden	Genom NV anlitad utförare	Datavärd SGU Tillsynsmyndighet Vattenförvaltning Havsmiljö- förvaltningen Myndigheter som genomför internationell rapportering	Kunskaps- försörjning, effektiv tillsyn och prövning, påverkans- och riskbedömning, uppföljning av miljömål, officiell statistik, internationell rapportering	Upptäcka nya kemikaliehot, påverkans- och riskbedömning som behövs för utveckling av övervakningsprogr am, klassificering, normsättning och åtgärdsprogram
Regional miljö- övervakning	Trendövervakning och kontrollerande eller operativ övervakning regional förtätning	Genom länsstyrelse anlitad utförare	Datavärd SGU Datavärd SLU Tillsynsmyndighet Vattenförvaltning Havsmiljö- förvaltningen Myndigheter som genomför internationell rapportering	Kunskaps- försörjning, åtgärdsplanering, effektiv tillsyn och prövning, påverkans- och riskbedömning, uppföljning av miljömål, internationell rapportering	Uppföljning av miljötillståndet i grund- och ytvatten; miljögiftshalter i vattenfas samt sediment eller biota. I havsmiljö även uppföljning av hälsoeffekter, oljeutsläpp och marint skräp.
Kommunal miljö- övervakning	Trendövervakning kontrollerande eller operativ övervakning kommunal förtätning	Genom kommun anlitad utförare	Datavärd SGU Datavärd SLU Tillsynsmyndighet Vattenförvaltning Havsmiljö- förvaltningen Myndigheter som genomför internationell rapportering	Kunskaps- försörjning, åtgärdsplanering, effektiv tillsyn och prövning, påverkans- och riskbedömning, uppföljning av miljömål	Eventuellt uppföljning av miljötillståndet i grund- och ytvatten; miljögiftshalter i vattenfas samt sediment eller biota. I havsmiljö även uppföljning av hälsoeffekter, oljeutsläpp och marint skräp.

Tabellen visar att det är en relativt omfattande och spridd samling mätprogram, dataflöden, ansvariga aktörer och användare som ska samordnas inom vattenförvaltningsarbetet avseende just utsläpp, halter och effekter av miljögifter i akvatisk miljö. Tabellen ger en förenklad bild av datainsamlingar motsvarande kontrollerande eller operativ övervakning. Ytterst få kommuner bedriver kommunal miljöövervakning. I följande kapitel redovisar Havs- och vattenmyndigheten förslag för att effektivisera befintliga system för insamling av data om både utsläpp (avsnitt 4.1) och recipientkontroll från dem som utför mätningar i recipient (avsnitt 4.2) och skapa förutsättningar för en välorganiserad sammanhållen dataförvaltning (avsnitt 4.3).

4 Förslag till en sammanhållen dataförvaltning och förbättrad kunskapsförsörjning

4.1 Information om utsläpp av miljögifter

Att sammanställa information om tillförsel av miljögifter till vatten är svårt eftersom informationen antingen är spridd eller saknas. För alla miljöfarliga verksamheter som riskerar att bidra till utsläpp av miljögifter till yt- eller grundvatten gäller att verksamheterna ska upplysa tillsynsmyndigheten om sin påverkan på vattenmiljön och, där så behövs, genomföra och redovisa resultat från egenkontroll. Miljöbalken riktar krav om kunskap och åtgärder mot alla verksamheter med risk för negativ påverkan på miljön utifrån de allmänna hänsynsreglerna (2 kap. miljöbalken) innefattande kunskapskravet¹³ (2 kap. 2 § miljöbalken) och kravet på egenkontroll (26 kap.19 § miljöbalken)¹⁴.

Tillståndspliktiga miljöfarliga verksamheter omfattas av krav på årlig miljörapport enligt miljöbalken¹⁵. De ska årligen rapportera utsläpp till mark, luft eller vatten i Svenska MiljörapporteringsPortalen (SMP) enligt Naturvårdsverkets föreskrifter (NFS 2016:8). SMP ska inom kort ersättas av Företagens miljöinformation och rapportering, FMR. Rapporteringen omfattar idag endast punktutsläpp av vissa ämnen som är över relativt höga tröskelvärden från pågående verksamheter. De ska alltså inte rapportera alla punktutsläpp, alla miljögifter, historiska utsläpp eller diffusa utsläpp. Inom vattenförvaltningen ställs krav på kunskap om vilka miljögifter som släpps ut eller tillförs recipienter, information som sällan fångas upp i SMP.

2024 beslutade EU om ändringar av industriutsläppsdirektivet (IED, 2010/75/EU). Ändringarna är ett led i att genomföra den Europeiska gröna given (European Green Deal) och flera tillhörande strategier såsom EU:s handlingsplan för nollföroreningar, metanstrategin, kemikaliestrategin och handlingsplan för cirkulär ekonomi. Ändringar görs samtidigt i EU-förordningen om ett europeiskt register över utsläpp och överföringar av föroreningar (166/2006/EG) (E-PRTR), som samtidigt byter namn till industriutsläppsportalsförordningen (IEPR) från och med årsskiftet 2027/2028.¹⁶ Förändringarna omfattar att bilaga II (föroreningar) i E-PRTR har anpassats till EQS-direktivets¹⁷ reviderade ämneslista och tröskelvärdena har generellt satts till 0,5 kg för dessa ämnen¹⁸. En god kunskapsförsörjning om utsläpp till vatten skulle gynnas av att tröskelvärdena för dessa ämnen sattes till noll nationellt, för att säkerställa insamling av information om förorenande ämnen som släpps ut, även i små mängder. Det finns dock utmaningar med detektionsgränser och kvantifieringsgränser för vissa ämnen i låga koncentrationer.

¹³ "Alla som bedriver eller avser att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd skall skaffa sig den kunskap som behövs med hänsyn till verksamhetens eller åtgärdens art och omfattning för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller olägenhet."

¹⁴ Närmare bestämmelser om egenkontroll finns i förordningen (1998:901) om verksamhetsutövers egenkontroll.

¹⁵ Miljöbalken 26 kap 20 § miljöbalken. Cirka 6 000 verksamheter inom olika områden är skyldiga att lämna miljörapport. Vilka verksamheter som är skyldiga att lämna miljörapport framgår av Miljöprövningsförordningen (2013:251) och av bilaga till förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ([Miljörapportering – 26 kap. miljöbalken](#) 2025-12-08)

¹⁶ [Industriutsläppsdirektivet har ändrats](#) (Naturvårdsverket 2025-12-08)

¹⁷ EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2008/105/EG av den 16 december 2008 om miljökvalitetsnormer inom vattenpolitikens område och ändring och senare upphävande av rådets direktiv 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG och 86/280/EEG, samt om ändring av Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG, ändrat genom Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/39/EU av den 12 augusti 2013. L

¹⁸ Pers komm Naturvårdsverket

4.1.1 Register för utsläpp och spill

Vattendirektivet och vattenförvaltningsförordningen föreskriver att medlemsstaterna, per avrinningsdistrikt, ska ha ett register över "utsläpp och spill" (discharges, emissions and losses) avseende förorenande ämnen. Genom detta register ska EU-kommissionen kunna bedöma om länder når mål om att gradvis minska föroreningar från prioriterade ämnen och stoppa eller fasa ut utsläpp av särskilda förorenande ämnen.

Krav om kunskapsunderlag ställs utifrån vattendirektivet, prioämnesdirektivet, annan kemikalielagstiftning såsom REACH och EU-förordningen om upprättande av ett europeiskt register över utsläpp och överföringar av föroreningar¹⁹ (EPRT-R-förordningen). Den senare kommer alltså att ersättas av industriutsläppsportalsförordningen den 1 januari 2028, vilket medför vissa utökade rapporteringskrav²⁰.

Naturvårdsverket har föreslagit en utveckling av SMP; ett nytt system för miljöinformation och rapportering, FMR. Vattenmyndigheterna och HaV har påtalat behov av att ett sådant system samlar in mer information från fler verksamheter. Detta för att motsvara vattenförvaltningsförordningens krav om register för utsläpp och spill, möjliggöra en heltäckande påverkansanalys och effektivare utformning av övervakning. Genom att avhjälpa nuvarande brister i kunskapsunderlag kan såväl vattenförvaltningen som den internationella rapporteringen enligt vattendirektivet optimeras.

Medlemsländernas register för utsläpp och spill utgör underlag för EU-kommissionens granskning av ländernas arbete med att förebygga föroreningar och uppnå EU:s nollföroreningsvision till 2050. Visionen innebär att utsläpp av föroreningar till luft, vatten och mark ska ha minskat till nivåer som inte längre anses vara skadliga för människors hälsa eller ekosystemen. I NV:s planerade arbete med FMR etapp 1 inkluderas informationsmängder som regleras via föreskrifter om miljörapport, industriutsläppsportalförordningen, det reviderade industriutsläppsdirektivet samt det reviderade avloppsdirektivet. En konsekvensutredning av att inkludera lägre nationella tröskelvärden, vilket gynnar vattenförvaltningsarbetet och rapportering enligt vattendirektivet, skulle bidra till en möjlig anpassning av FMR till vattenförvaltningens behov, senast i etapp 2.

4.1.2 Tillsyn och branschutsläppsverktyg

Sveriges länsstyrelser och kommuner är tillsynsmyndigheter för tillståndspliktiga, anmälningspliktiga och andra miljöfarliga verksamheter och kan begära in uppgifter från dessa med stöd av miljöbalken. Förutsättningar finns således för att skapa en bättre bild av den antropogena föroreningsbelastningen på vattenmiljöerna. Det sker ständiga förändringar av detta belastningsmönster och lagstiftningen har haft ett stort fokus på punktkällor. Diffusa utsläpp av miljögifter via till exempel markläckage och dagvatten från jordbruk, skogsbruk, enskilda avlopp, fritidsbåtar, förorenade områden, livs- och konsumtionsmönster, trafik och vägar, föroreningsläckande sjöbottnar eller atmosfäriskt nedfall kan stå för den dominerande

¹⁹Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 166/2006 av den 18 januari 2006 om upprättande av ett europeiskt register över utsläpp och överföringar av föroreningar och om ändring av rådets direktiv 91/689/EEG och 96/61/EG (E-PRTR-förordningen). Europeiska unionens officiella tidning L 33, 4.2.2006, s. 1–17. Hämtad från <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2006/166/oj/?locale=sv>

²⁰ Naturvårdsverket, Kommande förändringar av rapporteringskraven till utsläppsregistret – IEP-förordningen ersätter E-PRTR-förordningen 2028. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/miljorapportering/kommande-forandringar-av-rapporteringskraven-till-utslappsregistret---iep-forordningen-ersatter-e-prtr-forordningen-2028>

belastningen av ett visst ämne till en vattenförekomst. Detta ställer höga krav på datainsamling för att göra rättvisande källfördelningsberäkningar och väl riktade åtgärdsinsatser.

I tillsynen av miljöfarliga verksamheter och förorenade områden är det viktigt att tillsynsmyndigheten tillsammans med verksamhetsutövaren identifierar vilka ämnen och spridningsvägar som riskerar att bidra till att miljökvalitetsnormerna för yt- och grundvatten inte följs. Därefter är det möjligt att avgöra behovet av information, vilka ämnen som behöver ingå i egenkontroll och recipientkontroll och vilka krav som behöver ställas för att minska påverkan på vattenförekomsten. Detta kan innebära att verksamheter bland annat behöver fasa ut prioriterade ämnen och begränsa spridningen av särskilda förorenande ämnen och ämnen som påverkar möjligheten att uppnå eller bibehålla god kemisk grundvattenstatus eller god kemisk och ekologisk ytvattenstatus. Särskilt fokus enligt vattendirektivet (2000/60/EG), artikel 4, bör läggas på persistenta, bioackumulerande och toxiska ämnen (PBT-ämnen) och prioriterade farliga ämnen, där utsläpp och spill ska upphöra eller stegvis fasas ut. För sådana ämnen kan det behövas ställas särskilda krav, för att säkerställa statusen i närliggande och nedströms vattenförekomster.

I samband med översyn och upprättande av recipientkontrollprogram för miljögifter i ytvatten har ett branschutsläppsverktyg tagits fram inom det myndighetsgemensamma arbetet med handlingsplanen Full koll på våra vatten²¹. Baserat på de ämnen som olika branscher vanligtvis använder och riskerar att släppa ut, kan tillsynsmyndighet och verksamhetsutövare anpassa recipientkontroll till respektive verksamhet.²²

4.1.3 Samordning mellan myndigheter

Ansvar för kontroll och kunskapsförsörjning om miljögifter i miljön och hur de begränsas eller fasas ut, är fördelat på flera myndigheter och branscher. Detta ställer krav på myndighetsövergripande samarbetsformer liksom tydlig kommunikation med branscher och verksamheter som kontrolleras.

I vattenmyndigheternas åtgärdsprogram för vattenmiljön 2022-2027 framgår det att flera myndigheter bär ansvar för att bidra till arbete med att kartlägga, kontrollera och minska utsläpp av miljögifter till vatten. Detta speglar den omfattande användningen av kemiska produkter i samhället samt de många spridningsvägar som finns i luft, mark och vatten för föroreningar och deras eventuella nedbrytningsprodukter. Exempelvis ska NV genom arbete med tillsynsvägledning och prövning av miljöfarliga verksamheter, bidra till att minska utsläpp av prioriterade ämnen, särskilda förorenande ämnen och ämnen som riskerar att påverka kemisk grundvattenstatus till vatten från bland annat gruvdrift, deponier, avloppsreningsverk, växthus och industrier.²³ NV vägleder kring prövning och tillsyn av miljöfarlig verksamhet enligt 9 kap. miljöbalken. Myndigheten reglerar även vad verksamheter ska kontrollera och redovisa för tillsynsmyndigheterna, bland annat genom föreskrifter (NFS 2016:8) om miljörapport. NV

²¹ Havs- och vattenmyndigheten, [Full koll på våra vatten - Miljöövervakning - Övervakning och uppföljning - Havs- och vattenmyndigheten](#)

²² Naturvårdsverket, Översyn och upprättande av kontrollprogram för miljögifter i vatten, vägledning, Naturvårdsverket. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljoovervakning/oversyn-och-upprattande-av-kontrollprogram-for-miljogifter-i-vatten/>

²³ Vattenmyndigheterna, Naturvårdsverket åtgärd 1 – Tillsynsvägledning miljöfarlig verksamhet, del av åtgärdsprogrammen 2022–2027. Hämtad från <https://www.vattenmyndigheterna.se/atgarder/atgarder-2022-2027/naturvardsverket/naturvardsverket-atgard-1.html>

ansvarar även för vägledning samt rapportering om större avloppsanläggningar över 200 personekvivalenter samt om rening av spillvatten från verksamheter.

Tillsynsmyndigheternas arbete med miljöbalksstyrd tillsyn följer av en nationell tillsynsstrategi som samordnas av NV²⁴. Som en del av det myndighetsgemensamma arbetet Full koll på våra vatten, genomfördes 2025 en översyn av vägledningen om recipientkontroll för miljögifter i ytvatten²⁵. Vägledningen visar på de samordningsvinster som kan göras för att hela kedjan av kunskapsinsamling från verksamhet till förvaltning av vattenmiljöer ska fungera. 2026 sätts ett myndighetsövergripande arbete med en gemensam plattform för tillsynsvägledning och gemensam lösning för uppföljning och utvärdering.²⁶ Tillsynsmyndigheter kommer att lämna tillsynsdata till en central punkt där de valideras, lagras och bearbetas. Det bidrar till tydlig information samt en riktning för uppföljning och utvärdering av tillsynsvägledningsarbete. "Lösningen behöver kunna erbjuda förädlade och paketerade dataprodukter, analysverktyg och möjlighet att presentera tillsynsdata som exempelvis grafer, nyckeltal eller dataset. Tillgängliggörandet kan ske via både användar- och maskingränssnitt och kan tillhandahållas öppet eller med begränsad åtkomst."²⁷ Utvecklingen av olika väl definierade dataproduktinsamlingar kan bidra till förbättrade underlag för vattenförvaltningen och internationell rapportering.

Uppföljning, övervakning och internationell rapportering av ämnens halter och effekter i vattenmiljöerna faller till stor del inom vattenmyndigheternas, länsstyrelsernas och HaV:s ansvarsområde. SGU vägleder om övervakning av grundvatten, Livsmedelsverket, SLV, ansvarar för rapportering om dricksvatten där HaV ansvarar för uppgifter om risk i tillrinningsområden²⁸ och NV ansvarar för miljöövervakning inom programområde miljögiftssamordning; miljöprovbanken, screening och mätningar i slam och utgående vatten från avloppsreningsverk. Sedan 2025 ansvarar HaV för nationell övervakning av miljögifter i akvatisk miljö, samt övervakning av ämnen på EU:s bevakningslista.

4.1.4 Förslag om anpassning av FMR till vattenförvaltningen

HaV föreslår att regeringen ger NV i uppdrag att tillsammans med HaV och vattenmyndigheterna utreda möjliga anpassningar av FMR. Syftet är att vidareutveckla registret så att det bättre motsvarar vattenförvaltningens behov av ett register för utsläpp och spill enligt 3 kap. 2 § vattenförvaltningsförordningen samt uppfyller kraven på internationell rapportering kopplat till vatten- och prioämnesdirektiven. En sådan utveckling skulle även gynna genomförandet av havsmiljödirektivet. Utan uppgifter om typ och omfattning av utsläpp av miljögifter till vattenmiljöerna försvåras riskbedömningar, utformning av övervakningsprogram och källfördelningsberäkningar. Åtgärdsprogram blir mindre träffsäkra när det saknas kunskap om

²⁴ Naturvårdsverket, Strategi för tillsyn enligt miljöbalken 2026–2029, vägledning. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/nationell-strategi-for-miljobalkstillsynen/strategi-for-tillsyn-enligt-miljobalken-20262029/>

²⁵ Naturvårdsverket, Översyn och upprättande av kontrollprogram för miljögifter i vatten, vägledning. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljoovervakning/oversyn-och-upprattande-av-kontrollprogram-for-miljogifter-i-vatten/>

²⁶ Naturvårdsverket, [Nu fortsätter arbetet för att skapa digitala lösningar för tillsynsvägledning](#)

²⁷ Naturvårdsverket, Förslag på digitala lösningar för tillsynsvägledning, redovisning av regeringsuppdrag NV-00410-24, 2025. Hämtad från [Uppdrag att lämna förslag på digitala lösningar för tillsynsvägledning](#)

²⁸ Vattenförvaltningsförordningen kap 9, 2 §: *Havs- och vattenmyndigheten ska inom sitt och Sveriges geologiska undersöknings ansvarsområden fullgöra de uppgifter i fråga om rapportering till Europeiska kommissionen, Europeiska miljöbyrån och Europeiska centrumet för förebyggande och kontroll av sjukdomar som följer av artikel 18.1 b i direktiv (EU) 2020/2184.*

utsläppskällor och spårning till mänskliga aktiviteter. Detta är tydligt för såväl vattenförvaltningens som havsförvaltningens och havskonventionernas åtgärdsprogram, vilka saknar specificerade åtgärder för att minska tillförsel av många förorenande ämnen eller ämnesgrupper.

Ett första steg bör bestå av en konsekvensutredning av att införa lägre nationella tröskelvärden än de generella på 0,5 kg som nu föreslås i den reviderade ämneslistan i industriutsläppsportalsförordningen. Det skulle ge förutsättningar för att utöka anpassningen av FMR till vattenförvaltningens behov.

4.1.5 Konsekvenser

Effekter av förslaget är väsentligt förbättrad kunskap om Sveriges utsläpp till och belastning på vattenmiljöerna. Detta är nödvändigt för att Sverige ska kunna uppfylla kraven inom vattenförvaltningen och EU:s handlingsplan om nollförorening av vatten. Vidare skulle förslaget bidra till att uppnå nationella miljömål och att näringslivs- och finansmarknadens aktörer kan leva upp till de rapporteringskrav som följer av EU-taxonomin.

Miljötillsynsarbetet stärks av tydliga rapporteringskrav, väl motiverade gräns- och tröskelvärden och genomarbetade underlag för kunskapshöjande dialog med verksamhetsutövare. Informationskampanjer, vägledningar och nationellt, eller regionalt, samordnade tillsynsinsatser kan kräva extra resurser som bidrar till effektivare åtgärdsarbete och bättre skydd av vattenmiljöerna på längre sikt.

För att NV:s arbete med FMR ska anpassas till de akvatiska direktivens internationella rapporteringsbehov behöver samordning ske med HaV, vattenmyndigheterna och länsstyrelserna.

4.2 Behov av kartläggning och övervakning för att genomföra vattendirektivet

Miljöövervakning är en förutsättning för att följa upp miljökvalitetsmål och status samt för att få kunskapsunderlag om bedömningsgrunder, kritiska strukturer och funktioner, effektivt åtgärdsarbete och för att rapportera till EU. Utan kunskap om antropogena utsläpp är det svårt att utforma en välriktad övervakning av tillståndet i miljön och därmed uppföljning av förbättringsåtgärder för en god vattenmiljö. EU-kommissionen har riktat kritik mot Sveriges övervakning som inte är tillräckligt omfattande enligt kraven i vattendirektivet och flera myndigheter har påtalat brister i finansiering av operativ övervakning.^{29 30}

Miljögifter i ytvatten hanteras dels inom klassificeringen av kemisk ytvattenstatus (prioriterade ämnen), dels som en kvalitetsfaktor kopplad till ekologisk status i form av särskilda förorenande ämnen (SFÄ). Bedömningsgrunderna för miljögifter i ytvatten³¹ (både för prioriterade ämnen och SFÄ) bygger på en uppskattning av vilka koncentrationer som kan anses innebära en

²⁹ Vattenmyndigheterna, Övervakning av vatten, Vattenmyndigheterna. Hämtad från <https://www.vattenmyndigheterna.se/vattenforvaltning/tillstandet-i-vattnet.html>

³⁰ Havs- och vattenmyndigheten, Vattenanknuten recipientkontroll (2014) – Regeringsuppdrag, Havs- och vattenmyndigheten. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/om-oss-kontakt-och-karriar/om-havs--och-vattenmyndigheten/regeringsuppdrag/regeringsuppdrag/2014/vattenanknuten-recipientkontroll-2014.html>

³¹ Havs- och vattenmyndigheten, Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2019:25) om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/vagledning-foreskrifter-och-lagar/foreskrifter/register-vattenforvaltning/klassificering-och-miljokvalitetsnormer-avseende-ytvatten-hvmfs-201925.html>

oacceptabel risk för effekter i eller via den akvatiska miljön. De bedömningsgrunder/gränsvärden som används i klassificeringen baseras på acceptabla halter i förhållande till effekter på vattenlevande och sedimentlevande organismer, effekter på till exempel fiskätande fåglar och effekter vid human konsumtion av till exempel fisk och skaldjur eller via dricksvatten. Man utgår då från den exponeringsväg som bedöms vara mest kritisk för respektive ämne. Bedömningsgrunderna är alltså framtagna för att skydda både vatten- och sedimentlevande organismer, predatorer längre upp i näringskedjan och människor.³²

Vilka som är de prioriterade ämnena (även kallade prioämnen) beslutas på EU-nivå och framgår av direktiv (2008/105/EG, ändrad genom 2013/39/EU). Även gränsvärden för de ämnen som ingår beslutas på EU-nivå, men det finns möjlighet för medlemsstaterna att komplettera med gränsvärden för alternativa matriser. I Sverige har HaV hittills kompletterat de EU-gemensamma gränsvärdena med nationella gränsvärden för halter i biota när det gäller C10-13 kloralkaner, di(2-etylhexyl)ftalat (DEHP) och pentaklorbensen, samt gränsvärden för halter i sediment när det gäller antracen, kadmium- och kadmiumföreningar, fluoranten, bly- och blyföreningar samt tributyltennföreningar (tributyltenn-katjon, TBT)³³. Flera prioriterade ämnen är också fastställda som prioriterade farliga ämnen (till exempel PAH, PFOS, dioxiner, PBDE, kvicksilver och kadmium).

Vilka ämnen som successivt införs som särskilda förorenande ämnen (SFÄ) samt bedömningsgrunder för dessa beslutas av HaV. SFÄ är ämnen som släpps ut eller på annat sätt tillförs en ytvattenförekomst i betydande mängd. Myndigheter, länsstyrelser, miljöorganisationer och industrin uppmanas att rapportera in behov av nya bedömningsgrunder för SFÄ till HaV, till exempel om verksamhet eller tillsynsmyndighet identifierar ytterligare ämnen som släpps ut eller tillförs i betydande mängd i en ytvattenförekomst.

4.2.1 Effekter av människans historiska och pågående utsläpp till vatten

Sett till övervakning av förorenande ämnen från pågående miljöfarliga verksamheter så sker det väldigt lite övervakning av effekter av utsläpp till vatten, särskilt om verksamheterna inte omfattas av villkor med gränsvärde för de specifika ämnena. En del övervakning sker i vattenförekomster med punktutsläpp men då främst av näringsbelastande och syretärande ämnen samt i vissa fall metaller och oljeföreningar. Det saknas också i stor utsträckning övervakning av effekter i recipient från historiska verksamheter som har orsakat förorenade områden och som kan läcka föroreningar under lång tid. Kunskapen och kontrollen av denna tillförsel av miljögifter till recipienten är bristfällig, och det finns ett stort behov av en gemensam utgångspunkt i arbetet med att kartlägga utsläpp och upprätta nya samt revidera befintliga kontrollprogram för att övervaka utsläppens effekter i recipienten.³⁴

³² Havs- och vattenmyndigheten, Miljögifter i vatten – klassificering av ytvattenstatus, Rapport 2016:26 (inkl. bilaga 2), december 2016. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/data-kartor-och-rapporter/rapporter-och-andra-publikationer/publikationer/2016-12-19-miljogifter-i-ytvatten-klassificering-av-status.html>

³³ Havs- och vattenmyndigheten, Havs- och vattenmyndighetens föreskrifter (HVMFS 2019:25) om klassificering och miljökvalitetsnormer avseende ytvatten. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/vagledning-foreskrifter-och-lagar/foreskrifter/register-vattenforvaltning/klassificering-och-miljokvalitetsnormer-avseende-ytvatten-hvmfs-201925.html>

³⁴ Naturvårdsverket, Branschutsläppsverket, vägledning. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/branscher-och-verksamheter/branschutslappsverket/>

4.2.2 Påverkansanalys, behov av klassificering och utformning av övervakning

Övervakningens utformning är beroende av resultat från den påverkansanalys och riskbedömning som görs inom vattenförvaltningens kartläggningsarbete. Länsstyrelsernas (beredningssekreterariats) arbete med att ta fram vattenförvaltningens påverkansanalys är svårt i brist på data om typ och omfattning av ett visst utsläpp. Dessa behövs för att kunna säkerställa en betydande påverkan vilket avgör behovet av klassificering av en vattenförekomst. Detta påverkar utformningen av övervakningsprogram, som skulle kunna bli mer slimmade och träffsäkra med god kunskap om mänsklig påverkan i distrikten. I dagsläget är det så stora brister på övervaknings- och utsläppsdata att länsstyrelserna tvingas göra grova skattningar av risk för förekomst av förorenande ämnen i vattenförekomster baserade på branschutsläppsschabloner för olika verksamheter med risk att resurser läggs på att övervaka fel ämnen på fel plats.

4.2.3 Utformning av kontrollerande, operativa och undersökande övervakningsprogram

Inom ramen för handlingsplanen för Full koll på våra vatten har metoder för urval av representativa övervakningsstationer, frekvens och ämnen/matris tagits fram i enlighet med de krav på riktighet och precision som ställs inom vattenförvaltningen. Det är tydligt att statlig finansiering inte räcker till för den miniminivå av övervakning av miljögifter som krävs.

HaV har enligt vattenförvaltningsförordningen uppdraget att ta fram föreskrifter för vattenmyndigheterna avseende ytvatten och SGU avseende grundvatten. Vattenmyndigheterna ska se till att övervakningsprogram genomförs i samverkan med de myndigheter, kommuner, organisationer och övriga som vattenmyndigheten finner lämpligt.³⁵ Ramanslag 1:2 för miljöövervakning fördelas till NV, HaV och länsstyrelserna för bland annat genomförande av nationell och regional miljöövervakning. Vattenmyndigheterna behöver därför presentera övervakningsbehov för övriga myndigheter så att dessa kan anpassa sina övervakningsinsatser för att möta kraven i möjligaste mån. I arbetet med handlingsplanen Full koll på våra vatten har ett stort arbete lagts ner på att ta fram, de ännu teoretiska, kostnadseffektiva övervakningsprogram som ger en acceptabel representativ bild av vattnets tillstånd i vattendistriktet. Den nuvarande nationella miljöövervakningen av miljögifter beskrivs i detalj i NV:s och HaV:s gemensamma översyn från 2024.³⁶

Hur många och vilka förekomster som ska övervakas ska styras av variationen och omfattningen av påverkan. Detta säkerställs genom att utformningen av övervakningsprogrammen utgår från den kartläggning och analys som regleras i 3 kap. vattenförvaltningsförordningen och genom Havs- och vattenmyndighetens föreskrift HVMFS 2017:20. Tillräckligt många yt- och grundvattenförekomster, ibland tillräckligt många stationer i enskilda ytvattenförekomster, rätt parametrar, i rätt tidssäsong och tidsintervall behöver övervakas för att få ett tillförlitligt resultat utifrån syftet med övervakningen. Urvalet behöver grundas på statistisk analys av de faktorer som framkommit i kartläggningen. Övervakningsdatas riktighet och precision behöver dokumenteras utifrån övervakningsprogrammets syfte.

³⁵ Vattenförvaltningsförordningen kap 7 §1

³⁶ [Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten, Akvatisk miljögiftsövervakning – Nuläge och rekommendationer framåt. Rapport 7165, 2024. Hämtad från https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7165-5/](https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7165-5/)

4.2.4 Redovisning av övervakningsresultat och framtidsytande program

Arbetet med vattenförvaltningen är uppbyggt i 6-årscykler. Vattenmyndigheterna tar fram förvaltningsplaner för redovisning av resultat från genomförd övervakning och fastställd status och potential i vattenförekomsterna. Här redovisas också framtidsytande övervakningsprogram för kommande uppföljningsperiod. HaV ansvarar för den slutliga rapporteringen av resultat till EU-kommissionen och är därför beroende av att länsstyrelsernas beredningssekretariat och vattenmyndigheterna kan arbeta så effektivt som möjligt för att leverera de uppgifter som behövs för rapporteringen.

De fem vattenmyndigheterna har i uppdrag att fatta beslut om övervakningsprogram utifrån data om miljötillståndet, bland annat för att genomföra riskanalys och klassificera vattenförekomster. Däremot har vattenmyndigheterna inte resurser att själva utföra övervakning utan är hänvisade till den övervakning som genomförs av andra aktörer. Att data finns samlade hos nationella datavärddar möjliggör ett effektivare arbetssätt för länsstyrelsernas beredningssekretariat än om de själva behöver söka ut och samla data från olika utförare av miljöövervakning.

4.2.5 Recipientkontroll som en del av vattenförvaltningens övervakning

Det finns exempel på miljöfarliga verksamheter som har upprättat recipientkontrollprogram och rapporterar mätresultat till nationella datavärddar i samråd med tillsynsmyndigheten. Det finns också ett flertal vattenvårdsförbund, som för sina medlemmars räkning, genomför samordnad recipientkontroll och avrapporterar resultaten till nationella datavärddar. Det finns dock flera svårigheter kopplade till rättssäkerhet och långsiktighet i att nyttja dessa resultat inom vattenförvaltningen. Det lyftes i HaV:s regeringsuppdrag om vattenanknuten recipientkontroll 2015, där ett förslag handlade om att utreda förutsättningar för införande av en vattenkontrollavgift.³⁷

Systemen för samordnad recipientkontroll infördes långt innan EU:s vattendirektiv beslutades och bygger på frivilligt deltagande från verksamhetsutövare. Incitamenten för verksamhetsutövare att skapa ekonomiska och kvalitativa samordningsvinster kvarstår. Dock kan vem som helst av medlemmarna i till exempel vattenvårdsförbundet när som helst välja att bedriva recipientkontroll i egen regi – en datainsamling som riskerar att bli begränsad och mindre representativ för vattenförekomsten. Verksamhetsutövare behöver kunna redovisa vissa data för tillsynsmyndighet och uppmuntras att rapportera in data till datavärd. Det kan ta tid innan en ny eller ändrad verksamhet väljer att delta i samordnad recipientkontroll. Det kan upplevas orättvist för en medlem som betalar en avgift anpassad till sina utsläpp, att bekosta recipientkontrollprogram där inte alla verksamheter med utsläpp till samma recipient deltar. Ett vattenvårdsförbund är en frivilligorganisation och utgör inte en juridisk person.

Många vattenvårdsförbund och vissa verksamhetsutövare rapporterar in data till datavärd idag och detta skapar nytta för vattenförvaltningen och internationell rapportering. Samordnad recipientkontroll avseende miljögifter bidrar många gånger till att ge en samlad bild av miljötillståndet till exempel där vissa ämnen ansamlas i sediment eller fisk nedströms verksamheterna. Incitamenten för detta behöver stärkas till exempel genom förenklad

³⁷ Havs- och vattenmyndigheten, Vattenanknuten recipientkontroll – Redovisning av regeringsuppdrag (M2014/1605/Nm), redovisat 31 mars 2015. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/om-oss-kontakt-och-karriar/om-havs--och-vattenmyndigheten/regeringsuppdrag/regeringsuppdrag/2014/vattenanknuten-recipientkontroll-2014.html>

inrapportering, snabbt tillgängliggörande av data, utvecklad tillsynsvägledning eller tydliga sätt att möta verksamhetsutövers dataförsörjningsbehov till exempel för verksamhetens kunskapsuppbyggnad, miljörapportering, miljömålsuppföljning samt åtgärds- och investeringsplanering.

I SOU 2019:22 om Sveriges miljöövervakning³⁸ inkom önskemål om att samordnad recipientkontroll skulle integreras bättre med den regionala och nationella övervakningen genom tydligare styrning och klargjorda syften. Bland annat Svenskt Vatten menade att samverkan är bra men att det behövs en tydligare fördelning mellan enskilt och statligt kostnadsansvar. Företrädare för industrin lyfte att Inblandade aktörer behöver kunna förhålla sina egna ansvar till andras och finansieringsansvar bör spegla källfördelningen om inte staten finansierar all övervakning. Det framkom också önskemål om att kunna koncentrera sig på sin verksamhets påverkan på vattenförekomsten. Staten förväntas kontrollera recipienten och källfördelningen i stort utifrån vattenförvaltningens och miljöövervakningens behov eller ännu tydligare; staten förväntas övervaka och utreda recipientens status och följsamhet till miljö kvalitetsnormen och hur olika verksamheters bidrag tillsammans samspelar med exempelvis vattenförekomsternas internbelastning eller internationellt nedfall. "Verksamhetsutövers skyldighet består i att förhålla sig till recipientens status och miljö kvalitetsnormerna genom att undersöka den egna verksamhetens påverkan och utreda vilka åtgärder som denne bör vidta."³⁹ Ett sådant scenario förutsätter att det finns väl utbyggda kontrollerande och operativa, statligt finansierade övervakningsprogram som delvis överlappar övervakning via recipientkontroll. Dagens lägesbild är snarare att den sparsamma operativa övervakning som bedrivs i vattenförekomster är någon form av recipientkontroll, finansierad av verksamhetsutövers.

4.2.6 Förslag om utvecklat tillsynsarbete avseende recipientkontroll

Havs- och vattenmyndigheten föreslår att regeringen ger i uppdrag till HaV och NV att i samråd med länsstyrelser ta fram en plan för ett utvecklat tillsynsarbete för kompletterande insatser från verksamhetsutövers och vattenorganisationer avseende recipientkontroll, datainsamling och datarapportering. Miljöfarliga verksamheters recipientkontroll och datarapportering av utsläpp av miljögifter och halter i recipient kan avsevärt förbättra vattenförvaltningens dataunderlag för bland annat klassificering av kemisk status.

Det pågående arbetet med att utveckla en digital lösning för tillsynsvägledning⁴⁰ bedöms kunna bidra till förbättrad och mer omfattande datainsamling. Denna data kan användas brett, både för uppföljning av åtgärder och för internationell rapportering, till nytta för både enskilda verksamhetsutövers, samt för den internationella redovisningen av vattenmiljöns tillstånd. Förslaget innebär att utveckla miljöbalksstyrd tillsyn så att den ställer konkreta krav om recipientkontroll samt datarapportering som kompletterar statlig akvatisk övervakning.

HaV föreslår även en djupare analys av befintliga styrmedel för kravställning om ökad datarapportering från miljöfarliga verksamheter samt att analysera möjliga resursbesparingar i

³⁸ Statens offentliga utredningar (SOU) 2019:22, Sveriges miljöövervakning – dess uppgift och organisation för en god miljöförvaltning. Hämtad från <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2019/04/sou-201922/>

³⁹ Svenskt Vatten PM 2017-10-31

⁴⁰ Naturvårdsverket, Förslag på digitala lösningar för tillsynsvägledning, redovisning av regeringsuppdrag NV-00410-24, 19 juni 2025. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/49e602/contentassets/f27fe410af8e4e36ba1ca6664f2d517d/regeringsuppdrag-forslag-pa-digitala-losningar-for-tillsynsvagledning.pdf>

prövnings- och tillsynsprocesser och i arbetsinsatser kopplade till vattenförvaltningens underlag för internationell rapportering, som en följd av ökad datatillgång. HaV vidhåller även tidigare lämnat förslag i regeringsuppdraget Vattenanknuten recipientkontroll (2015)⁴¹, om att utreda förutsättningar för införande av en vattenkontrollavgift, i syfte att få ett system där fler bidrar ekonomiskt till kontrollen av hur våra vatten (såväl yt- som grundvatten) mår.

4.2.7 Konsekvenser

Förslag inom ramen för befintliga styrmedel medför förbättringar men kommer inte leda till fullständiga operativa övervakningsprogram som efterlever EU-rättens krav. Bedömningar baserade på bristfälliga dataunderlag samt enstaka mätningar som inte är rättssäkra, skulle minska. Inom ramen för befintlig styrning sker provtagningar som inte skulle vara nödvändiga sett ur perspektivet effektiv miljöövervakning, samtidigt som nödvändiga provtagningar inte genomförs (givet kravet på representativ övervakning och möjlighet till gruppering).

Vattendirektivet pekar ut principen om att förorenaren betalar, men detta är svårt att tillämpa vid exempelvis diffusa utsläpp. Samtidigt avsätter inte regeringen medel för att täcka kostnaden för alla de mätningar, sammanställningar och inrapporteringar som krävs. Dessutom är egenkontroll och recipientkontroll i de flesta fall enbart utformade för att följa upp de ämnen som pekats ut i tillståndsvillkor för olika verksamheter. Det innebär att, även om alla miljöfarliga verksamheter skulle genomföra en kvalitetssäkrad recipientkontroll och datainsamling samt rapportera in resultat till datavärd inom en sammanhållen miljödataförvaltning, så skulle denna övervakning inte motsvara de krav om representativitet, parametrar och frekvens som ställs på operativ övervakning inom vattenförvaltningen.

4.3 Hantering av recipientkontrolldata

På nationell nivå måste datahanteringen fungera för både data om utsläpp till recipient och data om miljötillståndet i recipient så att alla uppgifter som behövs i arbetet med miljögifter samlas in, förvaltas och görs tillgängliga. Eftersom typen av uppgifter som en verksamhetsutövare behöver redovisa för utsläpp och för tillståndet i miljön uppvisar stora skillnader, så förordar HaV att dagens brister åtgärdas i respektive datahanteringskedja för utsläpp och för övervakning. Däremot behöver datahanteringen för utsläpp och för övervakning undersöka på vilket sätt de tillsammans bäst kan skapa nytta. Det skulle exempelvis kunna vara en gemensam webbingång för utsläpp och övervakning som vägleder en användare eller datarapportör till rätt dataflöde.

HaV har tidigare (regeringsuppdrag 2016⁴²), i samverkan med flera offentliga organisationer, beskrivit en målbild där data från verksamhetsutövers recipientkontroll ansluter till och nyttjar den datahanteringsprocess som staten under lång tid byggt upp för nationell och regional miljöövervakning. Bland annat föreslås anpassningar av miljöövervakningens existerande datahantering så att den bättre kan tillgodose verksamhetsutövarnas behov med förhoppning att en ökad mängd data från recipientkontrollen ska kunna användas i Sveriges bedömningar av miljötillståndet. När flera aktörer använder samma dataförsörjningskedja kommer varje förbättring

⁴¹ Havs- och vattenmyndigheten, Vattenanknuten recipientkontroll – Miljöövervakning, övervakning och uppföljning, 2016. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/overvakning-och-uppfoljning/miljoovervakning/vattenanknuten-recipientkontroll.html>

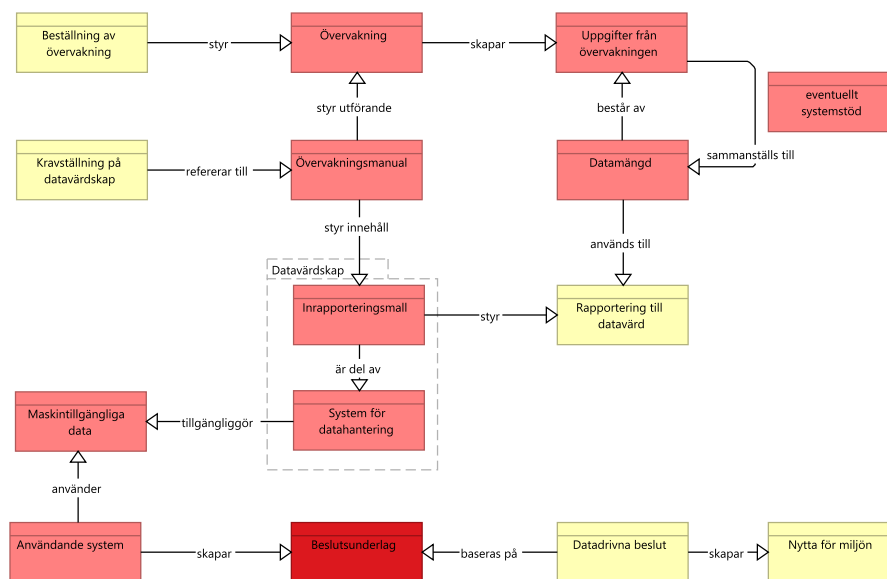
⁴² Havs- och vattenmyndigheten, Ökad tillgänglighet för data från vattenanknuten recipientkontroll, redovisning av regeringsuppdrag, 28 september 2016. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/data-kartor-och-rapporter/rapporter-och-andra-publikationer/publikationer/2016-10-03-okad-tillganglighet-for-data-fran-vattenanknuten-recipientkontroll.html>

i dataflöden, informationshantering och systemlösningar alla till del- både verksamhetsutövare och andra aktörer som genomför övervakning.

Målbilden beskrev ett antal förändringar som skulle behöva genomföras för att bättre inkludera data från akvatisk recipientkontroll i miljöövervakningens existerande dataflöde. De förutsättningsskapande förslagen innefattade en organisatorisk del för att hålla ihop styrningen och samarbetet kring datahanteringen, en kommunikativ och vägledande del för att upprätthålla kontakt mellan aktörerna och en teknisk del med ett antal systemkomponenter som krävs för fungerande dataflöden. I korthet innebar förslaget att data från verksamhetsutövare passerar en gemensam valideringstjänst på sin väg till nationella datalager som tillgängliggör data för andra system via webbtjänster så att användare kan skapa användarapplikationer som anpassar data till sådana kunskapsunderlag som skapar nytta utifrån identifierade behov. Därtill behövs gemensamma standarder och begrepp samt stödsystem, tydliggjorda roller, juridisk samsyn och finansiering. Vidare beskrevs behov av en samverkansform för berörda aktörer och ett samlat gränssnitt för informationsutbyte samt en stödjande guide för datarapportering riktad till verksamhetsutövare.

Några, men inte alla, av de föreslagna åtgärderna har genomförts i större eller mindre omfattning samtidigt som en del förutsättningar förändrats. I bilaga 1 ges en överblick av tidigare presenterade förslag med nuläge och pågående eller planerad utveckling.

HaV fasthåller att målbilden, med vissa justeringar, fortfarande gäller. En av de förutsättningsskapande komponenter som beskrevs 2016, och som kan förbättras, är den övergripande samverkan som möjliggör en gemensam långsiktig färdplan så att utveckling riktas mot samma mål och som gör att effekterna av förändringar i datahanteringen kan förutses av alla aktörer. Annars finns det risk att utveckling som gynnar ett visst syfte genomförs utan att konsekvenser för andra syften undersökts fullt ut. Behovet av samverkan kring de många beroenden som finns mellan system, aktiviteter och aktörer kan illustreras med konsekvenserna av en mindre förändring, som exempelvis att en ny, tidigare inte insamlad uppgift, behövs för att kunna redovisa miljötillståndet. En sådan förändring kan få konsekvenser för flera delar, bland annat för den nuvarande övervakningsmanualen, som kan behöva revideras om provtagning eller analys påverkas. Vidare kan övervakningen i sig, liksom eventuella rapporteringsstöd som används av övervakningens utförare, beröras. Även inrapporteringsmall, rutiner, databas och publicering av uppgifter inom de nationella datavärdskapen kan behöva anpassas. Därutöver kan applikationer som använder publicerade data för att skapa tjänster påverkas, eftersom de måste hantera att nya uppgifter görs tillgängliga. Även valideringstjänster och eventuella register kan komma att beröras (figur 2).

Figur 2. Illustration av att behov av en ny typ av information i beslutsunderlag (mörkröd) kan ställa krav på anpassning av flera andra aktiviteter och produkter i övervakningens datahanteringskedja (ljusröda). Bilden visar endast ett urval aktiviteter och produkter i datahanteringskedjan.

4.3.1 Utveckling som pågår eller genomförts efter 2016-års målbild

- En vägledning om upprättande av kontrollprogram för miljögifter har publicerats⁴³. Till vägledningen hör Branschutsläppsverktyget, det vill säga ett verktyg som snabbt ska kunna ge en uppfattning om vilka ämnen som potentiellt släpps ut från en viss typ av bransch. Vägledningen utgör ett stöd för tillsyns- och provningsmyndigheter, samt utförare av akvatisk miljögiftsövervakning (inklusive recipientkontroll).
- Datavårdskapens uppdrag och ansvar har förtydligats.
- Finansieringen av de akvatiska datavårdskapens löpande arbete har ökat så att de som regel har resurser att hantera mottagna data i rimlig tid.
- SGU har etablerats som datavård för data från miljögiftsövervakning i akvatiska och terrestra miljöer.
- Användarråd finns hos de akvatiska datavårdskapen.
- Datavårdskapen tillgängliggör sina data inte endast via webbnerladdning utan också genom beskrivna webbtjänster (API: er) för maskinkommunikation.
- Applikationer använder data från nationella datalager.
- Datavårdskapet grundvatten utvecklar förmågan att ta emot data från verksamhetsutövares recipientkontroll medan datavårdskapen sjöar och vattendrag samt miljögifter redan tar emot recipientkontrolldata.
- Initiativet med en central valideringstjänst har ersatts av lokala valideringstjänster som utvecklats eller är under utveckling hos datavårdar.
- Det nationella stationsregistret har utvecklats tekniskt, större delen av innehållet har kvalitetsgranskats och verksamhetsregler har utvecklats och dokumenterats.

⁴³ Naturvårdsverket, Översyn och upprättande av kontrollprogram för miljögifter i vatten, vägledning, Naturvårdsverket. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljoovervakning/oversyn-och-upprattande-av-kontrollprogram-for-miljogifter-i-vatten/>

- Naturvårdsverket har utvecklat och påbörjat användningen av en permanent plats för miljödataförsörjningens gemensamma dokument (<https://specifikationer.miljodatasamverkan.se/def/>). Här kan dokument som behövs för förståelse av data nås på en gemensam plats och sökvägarna är oberoende av organisatorisk hemvist.
- Register för miljödatakoder används fullt ut av datavårdskap miljögifter och är under införande även för datavårdskap grundvatten.
- Utöver detta synliggörs datavårdskapens data nu i den nationella metadatakatalogen Sveriges dataportal⁴⁴.

4.3.1.1 *Brister som identifierats*

Övervakning av akvatiska miljöer görs utifrån olika behov, varav ett är att skapa en övervakning som uppfyller kraven enligt vattenförvaltningsförordningen. För att kunna dra faktabaserade och trovärdiga slutsatser om miljögifter i miljön behövs tydlighet och transparens i hela dataförsörjningskedjan. Trots att flera delar av dataflödets komponenter nu finns på plats eller är under utveckling uppnås inte verksamhetsnyttan fullt ut och ett antal brister och önskemål har påtalats både muntligt och skriftligt, inklusive de som framkommit i olika rapporter. Nedan beskrivs några av dessa synpunkter.

Samordning och effektivisering av datahanteringen

- Det är tidskrävande och krångligt att rapportera data till nationella datavårdar.
- Både leverantörer och användare av data upplever det som besvärligt och resurskrävande att data om miljögifter förvaltas i olika datavårdskap med egna gränssnitt: ett gemensamt gränssnitt efterfrågas; gränsdragningar mellan datavårdskapen är oklara, det vill säga vilka data som ska hanteras av vilket datavårdskap; en gemensam ingång till nationella datalager skulle minska risken för dubbelrapportering.
- Det behöver vara enkelt för olika målgrupper att nå data som behövs för deras specifika ändamål.
- Det finns moment i datahanteringskedjan som tar alltför lång tid.

Samordning och harmonisering av information och kvalitetsarbete

- Ökad enhetlighet önskas för metodbeskrivningar. Övervakningsmanualerna behöver vara mer specifika för att undvika subjektiva bedömningar av genomförandet och för att möjliggöra jämförelser mellan olika undersökningar.
- Brist på kvalitetskontroll och kvalitetsmärkning av data gör databaserade beslut osäkra. Roller och ansvar i datahanteringskedjan är otydliga, bland annat kring kvalitetskontroll.
- Ifrågasättande om myndigheterna ska hantera och förvalta data av låg eller okänd kvalitet.
- Gemensamma begrepp saknas i miljödataförsörjningen: regler för harmoniserad namnsättning av kontrollprogram saknas; dataleverantörer och dataanvändare behöver anpassa sig till att datavårdar skiljer sig åt avseende begrepp och format vilket skapar merarbete vid rapportering till och användning av data från olika datavårdar; samma typ av metadata hos alla datavårdar önskas, inklusive syftet med övervakningen.

⁴⁴ <https://www.dataportal.se/>

- Data behöver märkas upp så att det blir tydligt för dataanvändare vilka data som kommer från mätningar i påverkade områden och vilka mätningar som kommer från mätningar i referensområden. Data saknar uppgifter som är viktiga för att tolka informationen, exempelvis om provtagningen utförts nära en föroreningskälla.

Kommunikation och målgruppsanpassning

- Kommunikationen mellan aktörer i datahanteringsprocessen brister, såväl inom som utanför myndighetssfären; kommunikationen till verksamhetsutövare om behov av, och möjligheter med, recipientkontrolldata behöver förbättras.
- Behov av både generell vägledning och branschspecifika vägledningar för recipientkontroll.
- Otydligt vem som får leverera data till datavärd.
- Kunskap behövs om vilka stödsystem som finns och vilka som kan behövas.
- Svårt att få överblick över var det finns data från olika typer av övervakning av miljögifter; önskemål om karta på webben som visualiserar var existerande data finns så att alla aktörer ser vad som redan finns.
- Avsaknad av tjänster för specifika syften, exempelvis miljömålsuppföljning eller internationell rapportering.

Övriga synpunkter som framförts

- För att enkelt och effektivt kunna redigera och återrapportera data behöver data kunna hämtas ut från nationella datalager i samma format som de levereras in.
- Aktörer i datahanteringskedjan behöver ges möjlighet att analysera konsekvenser och ge synpunkter på ändringsförslag innan de genomförs.
- Om staten kan samla in och tillgängliggöra recipientkontrolldata på ett bättre och effektivare sätt än vad som görs idag skulle det underlätta för verksamhetsutövare och borde också resultera i mer relevanta och rättvisande klassificeringar av vattenförekomster.

Samtidigt lyfts flera fördelar med att datavärdskap hanterar data från både recipientkontroll och miljöövervakning. Det omfattande tillgängliga nationella dataunderlaget skapar möjligheter att spara resurser eller omfördela dem, samt att undvika vissa kostsamma analyser. Exempelvis kan planeringen av mätprogram i en recipient optimeras med utgångspunkt i tidigare analyser av ämnens halter i olika matriser.

Vidare är det av stort värde att staten samlar och tillgängliggör data från recipientkontroll hos nationella datavärddar tillsammans med data från regional och nationell miljöövervakning eftersom detta underlättar jämförelser med verksamhetsutövarens egna data. Ett nationellt tillgängliggörande av samtliga data bidrar dessutom till höjd kvalitet och transparens. Slutligen innebär det en praktisk fördel att enkelt kunna hänvisa till sina data hos datavärd när data efterfrågas.

Sammanhållen miljödataförvaltning och förbättrad kunskapsförsörjning om mätningar i recipienten

HaV konstaterar att många delar i datahanteringsprocessen finns således redan på plats, exempelvis:

- En datahanteringskedja som till stora delar fungerar och levererar nytta för verksamheten även om den i vissa avseenden är ineffektiv, otydlig och inkomplett.
- Ett pågående utvecklingsarbete kring många delar av dataförsörjningen.
- En uttalad vilja hos många aktörer att skapa en fungerande dataförsörjning som inkluderar data från verksamhetsutövers recipientkontroll.

Andra delar saknas eller behöver förbättras såsom:

- En gemensamt överenskommen långsiktig plan med åtaganden att bidra till förändringsarbetet och en strategi som inkluderar behovsprioritering, finansieringsåtaganden, åtgärdsarbete och uppföljning av nyttohemtagning.
- Tydlighet kring vilka förmågor som finns och vilka som saknas i datahanteringskedjan för att kunna skapa verksamhetsnytta. Trots ansträngningar så kan data ibland inte leverera efterfrågat kunskapsunderlag för att vissa uppgifter saknas eller är felaktiga.
- Tydlighet kring ansvarsfördelning och åtaganden för alla olika delar av datahanteringskedjan, inklusive kvalitetshantering.
- Målgruppsanpassad kommunikation till berörda aktörer.
- Gemensamt fokus på den nytta som ska skapas så att alla relevanta aktörer samtidigt kan arbeta koordinerat mot samma mål.
- Fördjupad analys av vad som kan göras för att underlätta för verksamhetsutövare att leverera data till nationella datalager.

4.3.2 Behov av datastyrning

Det statliga miljöövervakningssystemet bidrar med många komponenter för att skapa en datahantering som både tillgodoser övergripande internationella⁴⁵ och nationella⁴⁶ behov och som redan i dag delvis används för recipientkontrolldata. Flera av de brister som identifierats för att skapa ökad nytta kan endast åtgärdas i samverkan mellan flera aktörer.

Ett fungerande system för datahantering blir inte starkare än den svagaste länken i datahanteringskedjan, vilket kräver att alla delar av system, regler och ansvar fungerar och att de kan samverka. Individuella komponenter styrs och utvecklas ofta av någon myndighet som har drivansvar. För att öka möjligheterna att åstadkomma ökat värde bör långsiktig utveckling samordnas med mål att ett antal prioriterade dataströmmar tillgodoser tydligt identifierade behov. Överenskomna lösningsförslag och datavärdekedjor måste dokumenteras, förvaltas och kommuniceras för att det ska vara tydligt för relevanta aktörer.

Datahanteringskedjan är till sin natur sådan att den hela tiden behöver utvecklas. Att presentera en långsiktig, detaljerad utvecklingsplan baserad på dagens brister och behov skulle vara av begränsat värde eftersom alla förutsättningar och omvärldsfaktorer inte på förhand kan förutses och möjligheterna kring digitalisering kontinuerligt utvecklas och förändras. Därför föreslår HaV, i likhet med målbilden från 2016, i stället en samordningsform där gemensamma planer kan

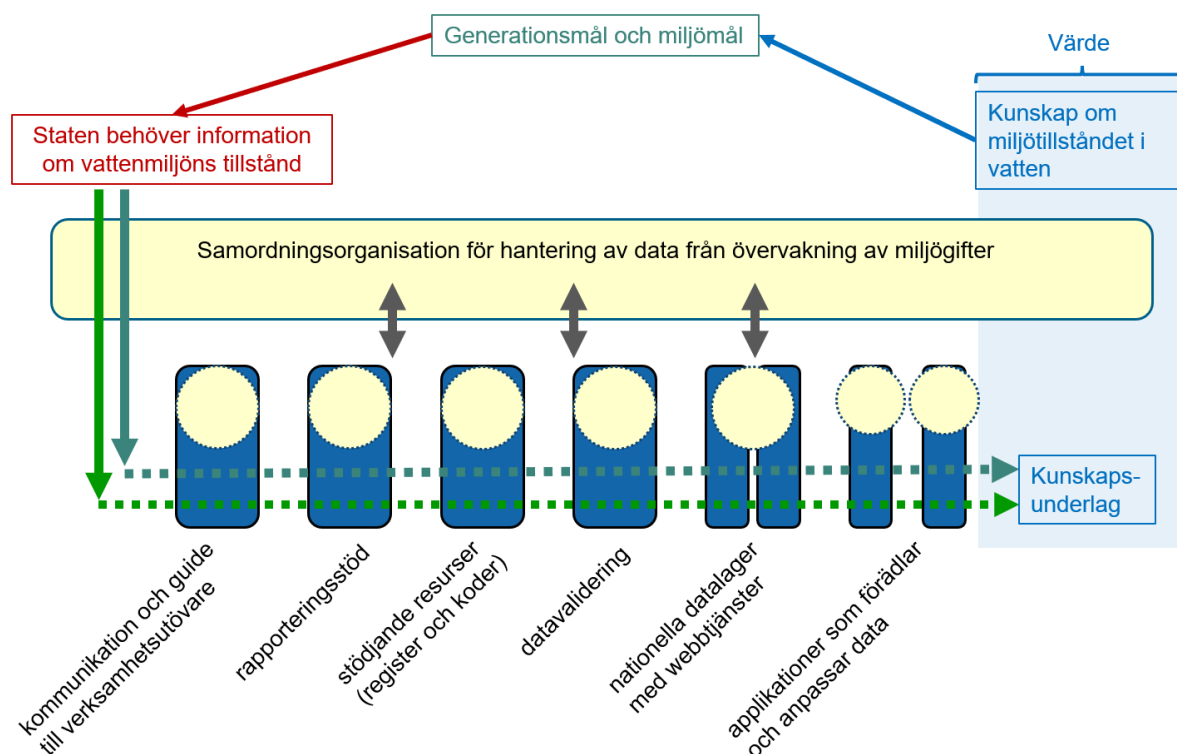
⁴⁵ På en övergripande EU-nivå exempelvis anpassning till Öppna data-direktivet med svensk lag (2022:818) om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data och på en mer detaljerad nivå anpassning till exakt de uppgifter som EU efterfrågar för att följa upp medlemsländernas miljöarbete.

⁴⁶ Exempelvis erbjuder Ena – Sveriges digitala infrastruktur standardiserade modeller, ramverk och återanvändbara mönster för digitalt informationsutbyte. I datahanteringskedjan utgör Enas vägledning och riktlinjer inom byggblocket *API-hantering* en god grund för utveckling, hantering och dokumentation av webbtjänster i nationella datalager.

justeras när förhållanden förändras. Ökad samverkan⁴⁷ kring datahanteringen ökar chanserna att skapa nytta över lång tid i en föränderlig omvärld.

4.3.3 Långsiktig plan

HaV föreslog 2016 en ny förvaltningsorganisation för samordning av vattenrecipientens datahantering. Någon sådan inrättades aldrig varför samma förslag framhålls återigen, fast avgränsat till miljögifter. Samordningsorganisationen bör avgränsas till förutsättningarna för en fungerande datahantering, det vill säga de förutsättningsskapande förmågor som krävs för att datahanteringen ska bidra till att kunskapsunderlag kan produceras. Däremot bör den inte samordna mätningar av miljögifter, det vill säga när, var, vem, varför och vad som mäts. Motiven för en sådan uppdelning är att förutsättningsskapande infrastruktur och mätningar behöver hantera frågor utifrån mycket olika förutsättningar och att en samordningsorganisation som omfattar alltför mycket riskerar att tappa fokus på uppdraget.

Figur 3. Schematisk illustration av en värdekedja där levererat kunskapsunderlag motsvarar behoven hos stat och verksamhetsutövare

För att nå generationsmålet och de nationella miljökvalitetsmålen behöver myndigheters och verksamhetsutövarers behov av kunskap om miljön tillgodoses (figur 3). Exempelvis kan data från verksamhetsutövarers recipientkontroll behöva tillgängliggöras genom nationella datalager för att användas i en applikation som levererar ett specifikt efterfrågat kunskapsunderlag för att fatta faktabaserade beslut om genomförande av åtgärder. Detta kräver att data från olika aktörers mätningar i recipienten hanteras på ett fungerande sätt genom hela datahanteringskedjan (streckade pilar i bilden) via ett antal delsteg och hanteringssystem (som här kallas komponenter

⁴⁷ Inom Smartare miljöinformation användes följande definition av *samverkan*: ett arbete över organisatoriska gränser mot ett gemensamt mål. (*Utvärdering av Digitalt först – smartare miljöinformation. Naturvårdsverket Rapport 6869. ISBN 978-91-620-6869-1. ISSN 0282-7298*)

och illustreras som blåa rektanglar) för att skapa någon form av kunskapsunderlag. Komponenterna beskrivs i bilaga 1 men alla finns inte i dagsläget. HaV föreslår en samordningsorganisation (gul rektangel) för hantering av data från övervakning av miljögifter i akvatisk miljö. Samordningsformerna bör bland annat omfatta beslut om verksamhetsbehov vars datahantering ska prioriteras (gröna nedåtriktade pilar), kommunikation om status och fattade beslut, ingående myndigheters åtaganden att driva förändringsarbete (svarta pilar) samt uppföljning av verksamhetsnytta. Syftet är att skapa samsyn kring behov och lösningar. Samordningen behöver förhålla sig till de samverkansinitiativ som finns för individuella komponenter (gula cirklar).

4.3.3.1 Förslag på struktur och arbetssätt för en samverkansorganisation

En samordningsorganisation behöver utvecklas i samarbete mellan deltagande aktörer. HaV föreslår därför ett inledande arbete för att gemensamt utforma en organisation med tydliga arbetssätt och gemensamt överenskomna mål. För att begränsa den administrativa belastningen bör organisation hållas så liten som möjligt, samtidigt som den har tillräcklig omfattning för att skapa faktisk nytta. Erfarenheter från närliggande exempel på samverkansformer bör tas till vara⁴⁸. Handlingsplanen Full koll på våra vatten har identifierat en struktur som kan tjäna som förebild, med en beslutande och strategisk nivå samt och en genomförande och operativ nivå.

- För att säkra ett långsiktigt förändringsarbete behöver en del av samordningsorganisationen bestå av myndighetsrepresentanter med mandat att göra åtaganden (med finansiering) som sträcker sig ett antal år fram i tiden. Dessa bör också besluta vilka behov som ska prioriteras och sedan följa upp nyttorealiseringen.
- En annan del behöver bestå av deltagare med god kunskap om, och ansvar för, olika delar av datahanteringen och behoven. Här behövs resurser i form av både teknisk utveckling och erfaren personal som arbetar med förutsättningsskapande komponenter, verksamhetsregler och samordning. Denna gruppering kan formulera behoven, utveckla lösningsförslag med konsekvensbeskrivningar och genomföra de lösningar som beslutats – ett arbete som sannolikt bäst bedrivs i projektform.
- Det behövs också en sammanhållande och pådrivande del som i sig kräver organisation och bemanning. Den behöver hålla samman arbetet med att skapa samsyn och, med stöd av övriga deltagare, bereda underlag till den beslutande gruppen samt formulera projektmål. Det är sannolikt här som beslut, genomförande och nyttohemtagning dokumenteras och kommunikation genomförs. Även planering, utveckling och uppföljning av själva förmågan att styra arbetet kan hanteras här.

4.3.3.2 Deltagare

En samordningsorganisation för hantering av data från övervakning av miljögifter i akvatisk miljö behöver vara öppen för alla intressenter med behov av en fungerande datahantering. Samtidigt kan inte alla delta i alla sammanhang.

Eftersom staten levererar merparten av infrastrukturen så bör samordningsorganisationens *primära intressenter* vara de myndigheter vars utpekade ansvar är beroende av god hantering av

⁴⁸ Exempelvis pågående arbete med Förslag på digitala lösningar för tillsynsvägledning samt genomfört arbete med Nationella geodataplattformen <https://www.lantmateriet.se/ngp> och Livsmedelsverket, Strandh, Ingela 2025 Regeringsuppdrag 2024/03672 Sammanställning av erfarenheter från arbetet med den digitala tjänsten FörRätt ("Kokboken") Livsmedelsverkets PM. Uppsala.

övervakningsdata om miljögifter och som dessutom har rådighet över delar av datahanteringskedjan. Den stora gruppen *sekundära intressenter* inkluderar alla som anser sig beroende av en fungerande datahantering och som därigenom påverkas av beslut om förändringar i någon komponent, exempelvis för att egna aktiviteter eller systemintegration är beroende av datahanteringskedjans system och verksamhetsregler.

HaV, de länsstyrelser som är vattenmyndigheter, SGU och NV bedöms i dagsläget vara primära intressenter för samordning. Resonemanget bygger på statens ansvarsfördelning (bilaga 2) och myndigheternas ansvar för utveckling och förvaltning av viktiga komponenter i datahanteringskedjan för miljögifter. Sannolikt kan det vara värt att bredda samverkan ytterligare eftersom data om miljögifter i akvatisk miljö behövs även för andra ändamål än vattenförvaltningsförordningen, som är fokus för detta regeringsuppdrag⁴⁹. Omfattningen av samordningen bör beslutas inför att en samordningsorganisation utvecklas.

4.3.3.3 Tidsaspekter

Kraven på EU:s medlemsstater att redovisa data om miljögifter förväntas öka⁵⁰ vilket bland annat innebär att mätdata om miljögifter ska rapporteras minst vartannat år. Om data från recipientkontroll i ökande utsträckning ska ingå i bedömningsunderlagen är en effektiv datahantering med korta ledtider en förutsättning. De nya direktiven är tänkta att implementeras i nationell lagstiftning senast den 21 december 2027 varefter rapportering ska ske i enlighet med direktivens bestämmelser.

Att genomföra förändringar av den nationella infrastrukturen tar ofta tid och även små förändringar kan behöva involvera många aktörer. Därför föreslår HaV att en samordningsorganisation börjar utvecklas under 2026 med mål att vara etablerad 2027.

4.3.3.4 Framgångsfaktorer

En samordningsorganisation för hantering av data från övervakning av miljögifter i akvatisk miljö är beroende av att det finns

- samsyn hos deltagande aktörer kring den övergripande problembilden att övervakning inte genererar önskad nytta utan en fungerande datahanteringskedja
- vilja hos deltagarna att bidra till att skapa nytta, exempelvis genom åtaganden att utveckla verksamhetsregler och teknik för de delar i kedjan som man ansvarar för eller påverkas av och
- resurser att genomföra arbetet.

4.3.3.5 Förslag

HaV föreslås få i uppdrag av regeringen att tillsammans med relevanta myndigheter under 2026, utveckla och etablera en samordningsorganisation för hantering av övervakningsdata om miljögifter i akvatisk miljö med det uttalade målet att öka tillgången till relevanta kunskapsunderlag. Förutom att skapa struktur och arbetsformer bör en uppskattning göras av

⁴⁹ Exempelvis andra direktiv, regional miljöövervakning, länsstyrelsernas tillsynsenheter, relevanta initiativ inom Miljömålsrådet.

⁵⁰ EU:s pressmeddelande (Consilium), "Water pollution: Council and Parliament reach provisional deal to update priority substances in surface and ground waters", 23 september 2025. Hämtad från <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/09/23/water-pollution-council-and-parliament-reach-provisional-deal-to-update-priority-substances-in-surface-and-ground-waters>

den arbetsinsats som kommer att krävas, så att deltagande myndigheter ges möjlighet att planera förutsättningar och arbetsinsatser från 2027 och framåt.

I och med att HaV sedan den 1 januari 2025 övertagit ansvaret för att genomföra akvatisk miljögiftsövervakning från Naturvårdsverket⁵¹ bedömer HaV utifrån sitt uppdrag ha det mandat som krävs för att driva en samordningsorganisation för hantering av övervakningsdata om miljögifter i akvatisk miljö. När det gäller miljöområdets frågor om bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag och hav ska Havs- och vattenmyndigheten vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet av miljöpolitiken och efter samråd med övriga berörda myndigheter och organisationer ansvara för genomförandet av miljöövervakningen samt beskriva och analysera miljötillståndet inom sitt ansvarsområde⁵².

4.3.3.6 Samordning med existerande samverkansinitiativ

Förutsättningsskapande nationella initiativ kan stödja dataförsörjningskedjan. Exempelvis erbjuder Myndigheten för digital förvaltning (DIGG):s lösning *Ena – Sveriges digitala infrastruktur* standardiserade modeller, ramverk och återanvändbara mönster för digitalt informationsutbyte. Redan existerande initiativ för datasamverkan behöver involveras i samordningsarbetet för att kunna dra nytta av varandras arbete. Att kartlägga, beskriva och kommunicera existerande samordningsinitiativ och deras roll för att nå uppsatta mål bör vara en uppgift för samordningsorganisationen. Några existerande initiativ för datasamverkan kring infrastrukturen som en samordningsorganisation behöver förhålla sig till beskrivs nedan.

Nationell styrning av miljöövervakning

NV samordnar tillsammans med HaV delar av den svenska miljöövervakningen. Myndigheterna tar exempelvis fram kvalitetsledningssystem, metodbeskrivningar (ofta i form av övervakningsmanualer), nationella datavärdsplaner och stödsystem. Förändringar i miljöövervakningens styrning kan påverka datahanteringskedjan.

Geodatarådet

Övervakningsdata om akvatiska miljögifter är knutna till antingen en specifik geografisk plats eller ett område. När det finns behov att kombinera data från olika källor så görs det därför ofta genom geografiska uppgifter i data. Av den anledningen bör en sammanhållen miljödataförvaltning samordnas med den samlade informationsförsörjningen på geodataområdet och det arbete som Lantmäteriet föreslagit till regeringen i Nationell strategisk plan för geodataområdet⁵³. Där framhålls vikten av att miljödata kan utnyttjas tillsammans med andra geodata och ett gemensamt arbete för att skapa nationell samverkan föreslås. En samordningsorganisation för hantering av data om miljögifter i akvatisk miljö behöver bevaka och, där det är aktuellt, delta i det arbete som görs inom geodatarådet. En sådan samverkan skulle på sikt kunna leda till ökad tillgänglighet och

⁵¹ Naturvårdsverket & Havs- och vattenmyndigheten, Akvatisk miljögiftsövervakning – Nuläge och rekommendationer framåt, Rapport 7165, 2024. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/49ee2b/contentassets/01264a8c746946bfaddafd5f6a18ec3d/978-91-620-7165-5.pdf>

⁵² Förordning (2011:619) med instruktion för Havs- och vattenmyndigheten. Svensk författningssamling (SFS). Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/forordning-2011619-med-instruktion-for-havs-_sfs-2011-619/

⁵³ Lantmäteriet, Ny nationell strategisk plan för geodataområdet – nu är vägen framåt lagd, pressmeddelande, 25 september 2025. Hämtad från [Rapport Nationell strategisk plan för geodataområdet](#)

bättre möjlighet att kombinera miljödata från olika källor samt effektivisering genom gemensamma standarder och arkitekturprinciper.

Full koll på våra vatten

Den myndighetsgemensamma handlingsplanen Full koll på våra vatten har den övergripande målsättningen att skapa övervakning som uppfyller krav enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) och därmed även enligt vattendirektivet. Planen syftar till att beskriva behovet av övervakning, bidra till att övervakningen genomförs samt underlätta rapportering av data till nationella datavärdar och rapportering av övervakningsprogram till EU-kommissionen. Vissa moment i handlingsplanen som berör datahantering skulle troligen kunna flyttas över till en samordningsorganisation för hantering av data om miljögifter i akvatisk miljö.

Referensgrupp för det nationella stationsregistret

NV, HaV, de datavärdskap som använder stationsregistret samt utvecklare träffas regelbundet för att utbyta information och erfarenheter samt för att framföra behov som ligger till grund för utvecklingsinsatser och datahantering i stationsregistret.

Datavärdskapens användarråd

Datavärdskap ska minst en gång per år arrangera användarråd där beställare, utförare av övervakning och användare av övervakningsdata får ta del av information från datavärdskapet samt ges möjlighet att ställa frågor, framföra synpunkter och önskemål.

Informationsutbyte sker även vid datavärdsträffar, utförmöten mellan beställare och utförare av miljöövervakning, miljöövervakningsdagarna, inom europeiska arbetsgrupper samt i andra relevanta konstellationer.

4.3.4 Konsekvenser

Ingen åtgärd

Mätdata kommer att fortsätta samlas in utan stöd av en samordnad infrastruktur. Utan samordning utvecklas olika komponenter i datahanteringskedjan utifrån några, men inte nödvändigtvis samstämmiga, behov och de viktigaste effektiviseringsåtgärderna kanske inte prioriteras, exempelvis förenkling av verksamhetsutövers möjligheter att bidra till den samlade datamängden avseende miljögifter. Utan verksamhetsutövers recipientkontrolldata blir beslutsunderlag för åtgärdsarbete sämre och miljöstatus bedöms utifrån mindre fullständiga underlag med konsekvensen att bedömd status kan vara osäker eller att Sverige inte kan redovisa miljötillståndet i områden som riskerar att inte uppnå god miljöstatus.

Kostnader

Att skapa en samverkansorganisation kostar i form av personalresurser för deltagande aktörer. Baserat på erfarenheter från framtagande av organisation, arbetsformer och styrning av handlingsplanen Full koll på våra vatten bedömer HaV att det initialt krävs en omfattande och bred samverkan mellan de primära intressenterna, vilka därför behöver avsätta personalresurser med nödvändig kompetens. Den samverkansorganisation med arbetssätt som föreslås behöver dessutom förankras med sekundära intressenter såsom verksamhetsutövare, beställare av data

och system, leverantörer och användare av data, nationella datavärddar samt andra aktörer som behöver avsätta tid för medverkan. För samtliga inblandade innebär detta resursåtgång i form av förberedelsetid, mötesdeltagande samt arbete med att ta fram och förankra resultat. HaV behöver avsätta större resurser än övriga myndigheter för att kunna leda utvecklingsarbetet.

Framtida kostnader för deltagande aktörer är svåra att bedöma innan organisation och arbetssätt utvecklats. En preliminär uppskattning är dock att strategisk styrning kräver minst två personveckor per år och myndighet och en årsarbetskraft för att leda och driva arbetet. De stora framtida kostnaderna uppstår när en samordningsorganisation blivit operativ och beslut om utveckling av datahanteringskedjan ska genomföras av olika aktörer. Kostnadernas omfattning kommer att bero på överenskommen ambitionsnivå och prioriteringar i utvecklingsarbetet.

Nytta

I arbetet med att skapa en organisation behöver olika aktörers ansvar och behov kartläggas och tydliggöras, vilket i sig kan underlätta samverkan. Det stora värdet uppstår först när en samordningsorganisation för hantering av data från övervakning av miljögifter i akvatisk miljö etablerats och börjat genomföra förändringsarbete. Då bör nyttan värdet överstiga kostnaden eftersom övervakning vars data kan leda till mer välgrundade beslut skapar större chans att uppfylla miljömålen medan övervakning vars data inte skapar verksamhetsnytta endast utgör en kostnad.

HaV bedömer att ett fungerande system över tid kan bidra till tids och kostnadsbesparingar för såväl verksamhetsutövare som myndigheter. Nyttan kan uppstå hos andra aktörer än dem som bär kostnaderna. En analys av föreslagna åtgärders ekonomiska nytta skulle kunna utgöra ett viktigt underlag för prioriteringar i en samordningsorganisation. Exempelvis skulle det vara möjligt att uppskatta vilka arbetsresurser näringslivet och staten skulle kunna spara genom en förenklad rapportering av data om miljögifter till en datavärd. I nuläget bedöms sådan rapportering ta flera dagar i anspråk för verksamhetsutövare och andra som levererar data (se bilaga 1).

Risker

Det har i arbetet framkommit att det allra viktigaste är att tid och mandat finns hos alla inblandade. Om möjligheten eller viljan att prioritera förändringsarbete saknas hos någon primär intressent finns risken att en fungerande organisation och att samarbetsformer inte kan utvecklas och förankras hos alla nödvändiga aktörer.

Vid utveckling av en samordningsorganisation bör olika risker kontinuerligt kartläggas och hanteras.

5 Bilagor

5.1 Bilaga 1. Nuläge i förhållande till målbild från 2016

I HaV:s redovisning av regeringsuppdraget Ökad tillgänglighet för data från vattenanknuten recipientkontroll föreslogs 2016 ett antal åtgärder som ansågs nödvändiga för att säkerställa god tillgänglighet till data om tillståndet i miljön. Enligt förslaget bör miljöövervakning och recipientkontroll utnyttja samma infrastruktur för datahantering snarare än att skapa parallella datahanteringskedjor där den enda skillnaden skulle vara om mätningar initierats av verksamhetsutövare eller genom miljöövervakning.

Ett väl fungerande system för datahantering ansågs vara en förutsättning för effektivt miljöarbete där beslut behöver baseras på mätdata. Här ges en översikt över nuläget i förhållande till den målbild för organisation och system som beskrevs 2016.

5.1.1 Systemkomponenter

Målbilden utgick från miljöövervakningens datahantering där förutsättningsskapande delar inkluderar

- metodbeskrivningar, så kallade övervakningsmanualer, som beskriver hur provtagning och analys ska genomföras och som, när de anges i anslutning till mätdata, ger spårbarhet till vilka metoder som använts i tidigare övervakning
- gemensamma datalager hos nationella datavärddar med syfte att data ska förvaltas under lång tid och göras tillgängliga till dataanvändare som omsätter data till nya värden
- kvalitetsledningssystem som beskriver de aktiviteter som krävs för kvalitetssäkring och kvalitetskontroll
- former för samarbete mellan olika aktörer som genomför miljöövervakning.

I målbilden beskrevs ett antal komponenter som tillsammans är avsedda att utgöra ett system för att stödja ett effektivt dataflöde. Beskrivningen följer den tjänstebaserade arkitektur som sedan länge utgjort en arkitekturprincip för NV:s hantering av övervakningsdata och som utvecklas gemensamt av NV och HaV. Genom att systemets komponenter har sina definierade och avgränsade uppgifter möjliggörs justeringar inom individuella komponenter allteftersom tekniska eller organisatoriska förutsättningar förändras.

5.1.2 Nationella datalager med webbtjänster

Nationella datalager med webbtjänster är i målbilden en central komponent i datahanteringsprocessen för att samla och tillgängliggöra data från övervakning inklusive, i viss mån, från recipientkontroll, så att data kan användas i andra system. De mest omfattande datalagren utgörs av datavärddskap och det är dessa som hanterar data om halter av miljögifter i vatten, sediment och biota.

5.1.3 Datavärddskap

I NV:s vägledning för miljöövervakning definieras datavärddskap som dataförvaltning med funktionen att ta emot och utföra leveranskontroll, lagring och tillgängliggörande av miljödata inom ett tematiskt område medan nationellt datavärddskap definieras som långsiktigt datavärddskap

inrättat med statliga medel i syfte att vara den nationella noden för miljödata inom ett tematiskt område. Internationell rapportering ingår ofta som en del av tillgängliggörandet.

Huvudsyftet med datavårdskap är att på lång sikt säkra tillgången till de miljödata som NV och HaV identifierat som viktiga för att svenska miljöåtaganden ska kunna genomföras.

Konstruktionen med nationella datavårdskap inrättades ursprungligen av NV. När HaV bildades 2011 övertog den nya myndigheten ansvaret för flertalet vattenrelaterade datavårdskap. Datavårdskapen samlar primärdata från utförare av kvalitetssäkrad övervakning med syfte att bevara data för framtiden samt att göra informationen tillgänglig så att den kan förädlas och därmed skapa kunskapsunderlag till nytta för miljöarbetet. Där det inte föreligger hinder mot vidarenyttjande enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) tillgängliggör datavårdskapen data via webben för fritt nyttjande i enlighet med lagen (2022:818) om den offentliga sektorns tillgängliggörande av data.

I datahanteringsprocessen är de akvatiska datavårdskapens huvudsakliga roll att ta emot, lagra och tillgängliggöra data, men att analysera data för specifika syften ingår inte i ett datavårdskap utan genomförs i förädlade applikationer (se nedan).

5.1.3.1 Datavärd

Datavärd är *den organisation som fått i uppdrag att driva ett eller flera datavårdskap*. NV och HaV överenskommer med en myndighet, som enligt sina styrdokument ska arbeta inom datavårdskapets tematiska ämnesområde, att åta sig att vara nationell datavärd för ämnesområdet. Härigenom säkras att data förvaltas av personal med hög ämneskompetens, vilket är en förutsättning för att datavärden ska kunna vägleda, ge service till och svara på frågor från dataleverantörer och användare av data. Ofta har en datavärd, inom sitt ansvarsområde, ett stort kontaktnät som inkluderar nationella och internationella organisationer vilket ökar datavårdskapets möjlighet att förhålla sig till omvärldens krav och förändringsarbete. En datavärd måste kunna tillhandahålla den tekniska, organisatoriska och juridiska kompetens som uppdraget kräver. Datavärden har direkt kontakt med såväl dataleverantörer som användare av data och svarar på deras frågor och informerar om nyheter inom datavårdskapet.

5.1.3.2 Datavårdskap för övervakningsdata om miljögifter

Samtliga nationella datavårdskap som hanterar halter av miljögifter ämnen inrättades av NV, men flera övergick till HaV när myndigheten bildades 2011. Således är det NV och HaV som

- ställer krav på nationella datavårdskap (se bilaga 3)
- finansierar datavårdskapen genom sakanslag
- ansvarar för den samlade informationen i datavårdskap.

Tabell 2 Övervakningsmanualer som används för övervakning av halter av miljögifter i akvatisk miljö samt resulterande data och förvaltande datavårdskap. HaV är ansvarig myndighet för samtliga listade övervakningsmanualer. Data från respektive övervakningsmanual förvaltas i datavårdskap vid SGU eller SLU som kravställs av NV eller HaV. Utöver dessa övervakningsmanualer som beskrivs för halter så finns metoder och, i vart fall delvis, nationell förvaltning för övervakning av miljögifters effekter på akvatiska organismer.

Övervakningsmanual	Datavårdskap som förvaltar data	Data från recipient-kontroll förvaltas	Beskrivning av data i förvaltning	Myndighet som ställer krav på dataförvaltning
Metaller och organiska miljögifter i sediment	Datavårdskapet Miljögifter (SGU)	Ja	Halter av olika metaller och organiska miljögifter i sediment	NV
Metaller och organiska miljögifter i blåmussla	Datavårdskapet Miljögifter (SGU)	Ja	Halter av olika metaller och organiska miljögifter i blåmussla	NV
Metaller och organiska miljögifter i fisk	Datavårdskapet Miljögifter (SGU)	Ja	Halter av olika metaller och organiska miljögifter i olika fiskarter i kust och hav	NV
Metaller och organiska miljögifter i fisk från sjöar och vattendrag	Datavårdskapet Miljögifter (SGU)	Ja	Halter av olika metaller och organiska miljögifter i olika fiskarter i sjöar och vattendrag	NV
Metaller och organiska miljögifter i ägg av sillgrissla	Datavårdskapet Miljögifter (SGU)	Nej	Halter av metaller och organiska miljögifter i ägg av sillgrissla	NV
Miljögifter i ytvatten	Datavårdskapet Miljögifter (SGU)	Ja	Halter av olika metaller och organiska miljögifter i ytvatten	NV
Miljögifter i ytvatten	Datavårdskapet Sjöar och vattendrag (SLU)	Ja	Halter av olika metaller och organiska miljögifter i ytvatten	HaV
Övervakning av grundvattenkvalitet	Datavårdskapet Grundvatten (SGU)	Till viss del - under utveckling	Halter av olika metaller och organiska miljögifter i grundvatten	HaV

5.1.3.3 Övrig förvaltning

Datavårdskap är en resurskrävande förvaltningsform som tar tid att etablera och som lämpar sig bäst för rutinemässig hantering av många dataleveranser av likartade data, exempelvis uppgifter om halter av miljögifter i miljön. Data från effektövervakning av miljögifter är däremot generellt inte av denna karaktär, även om en del dataströmmar går in i existerande datavårdskap.

5.1.3.4 Legalitet att samla och förvalta data i nationella datalager

I korthet måste datainsamling och dataförvaltning, exempelvis genom datavårdskap, ha någon koppling till NV/HaV:s uppdrag enligt författning, regleringsbrev eller regeringsuppdrag. Det måste inte finnas något uttryckligt uppdrag om datainsamling och förvaltning, men en myndighet måste ha kommit fram till att sådan insamling och förvaltning behövs för att kunna uppfylla det aktuella uppdraget.

Data från övervakning av miljögifter i vattenmiljön är av värde, bland annat för att de används av många myndigheter med olika ansvar enligt exempelvis vattenförvaltningsförordningen. I dessa fall behöver data samlas nationellt för att olika aktörer effektivt ska kunna genomföra sina åtaganden. Detta möjliggör för HaV att rapportera till EU utifrån de uppgifter som vattenmyndigheterna tagit fram, bland annat utifrån länsstyrelsernas arbete med den samlade datamängden hos datavärddar.

Datavärdarnas uppdrag begränsas därför till att hantera sådan information som NV/HaV direkt eller indirekt behöver för sina uppdrag. I dagsläget inkluderas här bland annat data om miljögifter som behövs i arbete för genomförande av vattenförvaltningsförordningen (2004:660) och havsmiljöförordningen (2010:1341). HaV saknar däremot författningsstöd för att låta datavärdskap samla och förvalta data som inte ingår i, eller historiskt ansetts relevanta för, myndighetens uppdrag.

5.1.3.5 Kvalitetskrav som ställs på data: metod, metadata, kvalitet

De nationella datavärdarna ska alltså ta emot, lagra och tillgängliggöra sådana data som är användbara för exempelvis vattenförvaltningsarbetet. Därför ställer HaV och NV vissa krav på de datamängder som datavärdarna ska hantera, oavsett om data producerats genom en verksamhetsutövers recipientkontroll eller som en del av annan övervakning.

För att säkerställa enhetlighet, kvalitet och jämförbarhet i data utgår kraven på data från Handledning för miljöövervakning⁵⁴ som beskriver hur undersökningar ska utformas och att provtagning och laboratorieanalyser ska vara genomförda på ett dokumenterat och jämförbart sätt. Accepterade metoder är de som beskrivs i övervakningsmanualer och andra metoddokument som fastställts inom miljöövervakningens kvalitetsledningssystem. Metodbeskrivningarna har redan från början tagits fram med syfte att generera data som kan stödja sådana verksamhetsbehov som NV och HaV identifierat. En del av en sammanhållen förvaltning innebär att data behöver vara så jämförbara att de kan förädlas till kunskapsunderlag.

Vidare krävs att leveranser av data från en dataleverantör till en datavärd ska följa datavärdens instruktioner, vilket bland annat innebär att data måste följa en angiven struktur och innehålla vissa uppgifter. För varje angivet mätvärde behöver tid, plats, metod, och ytterligare ett antal uppgifter (så kallade metadata till mätvärdet) ingå. Saknas avgörande information blir data oanvändbara för sitt syfte och kan inte användas som tänkt i det akvatiska förvaltningsarbetet.

5.1.3.6 Ansvar för informationen i ett datavärdskap

Konstruktionen med datavärdskap innebär att en myndighet ställer krav på datavärdskapet och en annan myndighet agerar datavärd. Med ett uppdelat uppdrag är det avgörande att båda myndigheterna är överens om ansvarsfördelningen för den information som hanteras.

HaV har med stöd av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) och Riksarkivet (RA) utrett ansvar för informationsklassning och arkivering samt hos vilken myndighet som

⁵⁴ Naturvårdsverket, Handledning för miljöövervakning. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljoovervakning/handledning-for-miljoovervakning/>

informationen är allmän handling⁵⁵. Både kravställande myndighet och datavärd har informationsansvar som ibland överlappar (se bilaga 4).

5.1.4 Register för enhetliga beteckningar

Ett effektivt dataflöde kräver att alla aktörer förstår och använder sig av samma begreppsdefinitioner och överenskomna termer genom hela dataförsörjningskedjan, från beställare av data via nationella datalager till användare av data. En terminologi som är synkroniserad på EU-nivå underlättar rapportering till EU och uppfyller krav på data som värdefulla datamängder⁵⁶.

Ett nationellt stationsregister⁵⁷ har utvecklats för att hantera beteckningar och positioner hos övervakningens provplatser och övervakningsstationer. Stationsregistrets innehåll uppdateras av datavärdskapen och systemet förvaltas av NV i nära samarbete med HaV.

Ett register för miljödatakoder⁵⁸ hanterar termlistor för beteckningar på bland annat variabelnamn och kemiska beteckningar som används för att beskriva miljögifter. Registret utvecklas av NV som också uppdaterar informationen i registret.

VISS 2.0⁵⁹ hanterar register som behövs i vattenförvaltningsarbetet.

Ytterligare en informationsresurs som används i datahanteringsprocessen är den svenska taxonomiska databasen Dyntaxa⁶⁰ som förvaltas av SLU.

5.1.5 Valideringstjänst

En förutsättning för att data från verksamhetsutövare och andra som mäter miljöns tillstånd effektivt ska kunna användas som underlag till datadrivna beslut är att data uppfyller på förhand ställda krav på datastruktur och innehåll. I målbilden föreslogs införandet av en valideringstjänst för automatiserad kontroll av de data som ska levereras till nationella datalager.

Valideringstjänsten syftade till att stoppa felaktiga leveranser av data, möjliggöra för dataleverantörer att identifiera och korrigera misstag samt effektivisera datavärdskapens arbete genom att endast validerade data som uppfyller kvalitetskraven tas emot och hanteras.

Utveckling av en central valideringstjänst påbörjades men genomfördes inte eftersom utveckling och förvaltning av en gemensam tjänst för alla typer av data var en alltför stor uppgift för miljöövervakningssystemet. Påbörjad utveckling har i stället omhändertagits av datavärdskap som utvecklar separata valideringstjänster. Datavärdskap miljögifter och datavärdskap grundvatten vid SGU samordnar nu sina respektive valideringstjänster till en gemensam ingång för den som levererar data.

⁵⁵ Intern PM Havs- och vattenmyndigheten 2021-07-02

⁵⁶ 2.2. d) i Bilaga till Kommissionens genomförandeförordning (EU) 2023/138

⁵⁷ Stationsregister – Miljödatasamverkan. Hämtad från <https://stationsregister.miljodatasamverkan.se/>

⁵⁸ Miljödatasamverkan, Kodlistor och Data Dictionary. Hämtad från <https://kodlistor.miljodatasamverkan.se/def>

⁵⁹ VISS – Vatteninformationssystem Sverige. Hämtad från <https://viss.lansstyrelsen.se/>

⁶⁰ SLU Artdatabanken, Dyntaxa – Svensk taxonomisk databas (via Artfakta). Hämtad från <https://artfakta.se/metadatas/dyntaxa>

5.1.6 Rapporteringsstöd

Att sammanställa och rapportera data till nationella datalager är resurskrävande. Vid en översiktlig uppskattning av tidsåtgången för att rapportera in data från mindre undersökningar⁶¹ framkom att en dataleverantör bör avsätta minst två till tre arbetsdagar och, beroende på omfattning och erfarenhet, upp till en vecka.

Fristående stödapplikationer för att mata in, formatera eller validera data kan underlätta och effektivisera arbetet med att registrera information från övervakningen och samtidigt höja datakvaliteten. Möjligheten att skapa god datakvalitet ökar ju tidigare i dataframställningen som en validering kan genomföras eftersom det i efterhand kan vara svårt att korrigera fel som uppstått vid insamling av prov, analys av prov eller sammanställning av data. För rapportering av miljögifter har flera dataleverantörer påtalat svårigheten och arbetsbördan som uppstår när uppgifterna från provtagningen i fält ska sammanställas med tillhörande uppgifter från analyslaboratoriet för att passa datavärdsskapens inrapporteringsmallar.

Personal vid Länsstyrelsen Halland har demonstrerat ett egenutvecklat IT-stöd för att sammanställa uppgifterna från provtagning och analys till de format som efterfrågas av datavärdskap.

5.1.7 Konsumerande system för specifika syften

Genom att datavärdskapen publicerar primärdata via webbtjänster möjliggörs utveckling av applikationer som förädlar data till specifika produkter. Det är okänt vilka system som använder data från nationella datalager som råvara till sina produkter eftersom data fritt får användas utan motprestation, men några kända applikationer är:

- Miljödata Sverige (MIDAS) som utvecklats vid Länsstyrelsen Gävleborg. Applikationen läser regelbundet in data från bland annat nationella datalager, harmoniserar uppgifter från de olika källorna så att de blir jämförbara och visualiserar data samt gör den nya datamängden användbar för samtliga länsstyrelser som härigenom kan analysera data vidare med interna verktyg.
- Vattentrender, där HaV visualiserar data från nationella datalager som bearbetats statistiskt för att åskådliggöra förändringar över tid.
- Vattenstatus, där nationella myndigheter, lärosäten och konsultföretag utvecklat ett verktyg för beräkning av ekologisk status i svenska vattenförekomster.
- VISS har hämtat uppgifter om vilka kvalitetsfaktorer som övervakats på olika övervakningsstationer och integrerat informationen i systemet.

Det finns inget som hindrar att verksamhetsutövare utvecklar egna applikationer för att exempelvis visualisera sina data tillsammans med andra uppgifter.

⁶¹ SMED (Svenska MiljöEmissionsData), Identifiering av data och kartläggning av dataluckor, Rapport nr 16 2022. Hämtad från <https://naturvardsverket.diva-portal.org/smash/get/diva2:1847717/FULLTEXT01.pdf>

5.1.8 Kommunikation och guide

Varje komponent i dataförsörjningskedjan presenterar sig på webben där också NV ger vägledning om miljöövervakningens datahantering⁶². Metadata om data i datavårdskap synliggörs i Sveriges Dataportal⁶³.

Den tidigare målbilden beskrev behov av anpassad kommunikation riktad till verksamhetsutövare och en guide för att stödja deras möjlighet att rapportera sina data. Tydliga kommunikationskanaler för riktad kommunikation kring hantering av data från recipientkontroll tycks inte finnas i dag.

5.1.9 Samverkansform och organisation

Målbilden föreslog att de olika komponenterna och aktörerna skulle samordna sig för att försäkra att systemet är effektivt och att det skapar värde. Smartare miljöinformation bedömdes 2016 vara den organisation som bäst kunde bidra till samverkan mellan berörda aktörer för att hantera övergripande frågor i det föreslagna dataflöde som inkluderade data från recipientkontroll. Inom uppdraget Smartare miljöinformation planerade NV samverkansformer med aktörer från statlig, regional och lokal nivå samt näringsliv.

Samverkan inom Smartare miljöinformation resulterade i inrättandet av ett miljöinformationsråd med koordineringsforum och förutsättningsskapande kansli. Miljöinformationsrådets uppgift var att komma överens om och följa upp en gemensam utvecklingsplan med nyttorealiserande och förutsättningsskapande initiativ kring miljöinformation. Med tiden kom strategisk och operativ samverkan alltmer att ske i andra former såsom eSam, Geodatarådet och i bilateral samverkan. Miljöinformationsrådet upphörde i oktober 2023 utan att ha inrättat någon samordningsorganisation enligt förslaget.

Målbilden innefattade ett förslag om att Havs- och vattenmyndigheten, inom ramen för Smartare miljöinformation, skulle inrätta en ny förvaltningsorganisation för samordning av vattenrecipientens datahantering. Någon sådan har inte inrättats.

⁶² Naturvårdsverket, Nationella datavårdskap inom miljöövervakningen. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljoovervakning/nationella-datavardskap/>

⁶³ DIGG – Myndigheten för digital förvaltning, Dataportal.se. Hämtad från <https://www.dataportal.se/>

5.2 Bilaga 2. Förslag på primära intressenter

Utifrån statens ansvarsfördelning bedöms nedanstående myndigheter i dagsläget vara primära intressenter för en samordningsorganisation för hantering av data från övervakning av miljögifter i akvatisk miljö med fokus på vattenförvaltningsförordningen. Motivering till att dessa myndigheter behöver en fungerande hantering av data från akvatisk övervakning av miljögifter ges utifrån ett urval av styrande formuleringar som anges för respektive myndighet.

Havs- och vattenmyndigheten

- Enligt Förordning (2011:619) med instruktion för Havs- och vattenmyndigheten ska myndigheten bland annat:
 - 1 § vara förvaltningsmyndighet på miljöområdet för frågor om bevarande, restaurering och hållbart nyttjande av sjöar, vattendrag och hav.
 - 2 § inom sitt ansvarsområde vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet av miljöpolitiken
 - 5 §:
 - ansvara för den centrala tillsynsvägledningen under miljöbalken och samverka med länsstyrelserna för att åstadkomma ett effektivt tillsynsarbete
 - bevaka allmänna miljövärdsintressen i mål och ärenden där miljöbalken tillämpas och som handläggs hos myndigheter och domstolar samt lämna myndighetens synpunkter tidigt i processen
 - delta i miljöprövningar som gäller frågor som är principiellt viktiga eller har stor betydelse för havs- och vattenmiljön eller fisket
 - vara samlande i vatten- och havsmiljöarbetet genom att samordna vattenmyndigheterna för genomförandet av vattenförvaltningsförordningen (2004:660)
 - i samråd med Naturvårdsverket fördela medel för miljöövervakning, uppföljning av miljö kvalitetsmålen och internationell rapportering och efter samråd med övriga berörda myndigheter och organisationer ansvara för genomförandet av miljöövervakningen samt beskriva och analysera miljötillståndet inom sitt ansvarsområde.
- Enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) får Havs- och vattenmyndigheten meddela om föreskrifter i flera frågor.
- Enligt 9 kap. ska Havs- och vattenmyndigheten inom sitt och Sveriges geologiska undersöknings ansvarsområden:
 - 1 § fullgöra de uppgifter i fråga om information och rapportering till Europeiska kommissionen som följer av direktiv 2000/60/EG [*ramdirektivet för vatten*], direktiv 2006/118/EG [*skydd för grundvatten mot föroreningar och försämring*] och direktiv 2008/105/EG [*grundvattendirektivet*]
 - 2 § fullgöra de uppgifter i fråga om rapportering till Europeiska kommissionen, Europeiska miljöbyrån och Europeiska centrumet för förebyggande och kontroll av sjukdomar som följer av artikel 18.1 b i direktiv (EU) 2020/2184 [*dricksvattendirektivet*].

Länsstyrelserna

- Förordning (2017:872) om vattendelegationer reglerar bland annat att:

- 6 § inom varje länsstyrelse ska det finnas ett beredningssekretariat för att biträda vattenmyndigheten i samordningen av arbetet med förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön i vattendistriktet
- 7 § de länsstyrelser i ett vattendistrikt som inte är vattenmyndighet ska biträda distriktets vattenmyndighet
- 8 § vattenmyndigheterna och övriga länsstyrelser ska, när det är lämpligt, bilda referensgrupper med olika intressenter för att skapa den samverkan som avses i 2 kap. 4 § förordningen (2004:660) om förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön
- 14-15 § vattenmyndigheten får överlåta följande uppgifter åt övriga länsstyrelser i distriktet: utarbeta förslag till miljökvalitetsnormer, åtgärdsprogram, förvaltningsplaner och miljöövervakningsprogram samt genomföra åtgärdsprogram och miljöövervakning, ansvara för samordningen inom delområden och fatta beslut i frågor om förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön i övrigt.

Vattenmyndigheterna

- Enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) ska vattenmyndigheterna bland annat:
 - 4 kap. 1 § fastställa kvalitetskrav för ytvattenförekomster och grundvattenförekomster i vattendistriktet.
 - 4A kap. 4 § se till att det finns och genomförs övervakning av parametrar, ämnen eller förorenande ämnen i ytvatten eller grundvatten, eller både och, i tillrinningsområdena för uttagspunkter för dricksvatten.
 - 5 kap. 1 § (med bilaga) besluta en förvaltningsplan för vattendistriktet. Förvaltningsplanen skall innehålla en sammanfattande redogörelse för vattenförhållandena och förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön i distriktet. Förvaltningsplanen skall bland annat innehålla information om var och hur man kan få tillgång till sådana övervakningsdata som samlats in enligt 7 kap.
 - 6 kap. Åtgärdsprogram⁶⁴ 1 § Vattenmyndigheten ska upprätta förslag till och fastställa ett åtgärdsprogram för vattendistriktet och i det arbetet beakta 1. de beskrivningar, kartläggningar och analyser som avses i 3 kap., 2. den riskbedömning och det förslag till riskhanteringsåtgärder som avses i 4 a kap., och 3. artikel 11.3 och 11.4 i direktiv 2000/60/EG [*ramdirektivet för vatten*].
 - 7 kap. 1 § se till att program för övervakning av vattnets tillstånd i vattendistriktet finns och genomförs enligt artikel 8 i direktiv 2000/60/EG [*ramdirektivet för vatten*] och artikel 3 i direktiv 2008/105/EG [*grundvattendirektivet*]

Sveriges geologiska undersökning

- Enligt förordning (2008:1233) med instruktion för Sveriges geologiska undersökning ska myndigheten bland annat:
 - 8 § verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljökvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås och ska vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling
 - samordna uppföljning, utvärdering och rapportering i fråga om miljökvalitetsmålet Grundvatten av god kvalitet

⁶⁴ I de beslutade åtgärdsprogram finns ett antal åtgärder riktade mot bland andra HaV, NV och SGU som handlar om förbättringsbehov av bland annat kunskapsunderlag och vägledning om övervakning

- samverka med Havs- och vattenmyndigheten i frågor som har betydelse för havs- och vattenmiljön.
- Enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) får Sveriges geologiska undersökning meddela om föreskrifter i flera frågor.

Naturvårdsverket

- Enligt förordning (2012:989) med instruktion för Naturvårdsverket ska myndigheten inom sitt ansvarsområde bland annat:
 - 1 § vara förvaltningsmyndighet på miljöområdet i frågor om klimat och luft, mark, biologisk mångfald, förorenade områden, kretslopp och avfall, miljöövervakning samt miljöforskning. Naturvårdsverket har en central roll i miljöarbetet och ska vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet av miljöpolitiken
 - 1 § verka för att det generationsmål för miljöarbetet och de miljö kvalitetsmål som riksdagen har fastställt nås och ska vid behov föreslå åtgärder för miljöarbetets utveckling.
 - 1 § främja en hållbar utveckling med utgångspunkt i generationsmålet och miljö kvalitetsmålen och därmed bidra till genomförandet av Agenda 2030 som Förenta nationernas medlemsstater antagit. Förordning (2022:187).
 - 2 § inom miljömålssystemet vägleda berörda myndigheter i deras arbete med genomförande och uppföljning,
 - 3 §:
 - bevaka allmänna miljöintressen i mål och ärenden där miljöbalken tillämpas och som handläggs hos myndigheter och domstolar samt lämna Naturvårdsverkets synpunkter tidigt i processen
 - delta i miljöprövningar som gäller frågor som är principiellt viktiga eller har stor betydelse för miljön
 - utveckla, följa upp och samordna arbetet med miljöinformationsförsörjning och ansvara för den övergripande administrativa samordningen av miljöövervakningen
 - på ett kostnadseffektivt sätt göra kunskaper om miljön och klimatet samt miljö- och klimatarbetet tillgängliga för myndigheter, allmänheten och andra berörda
 - i samråd med Havs- och vattenmyndigheten fördela medel för miljöövervakning, uppföljning av miljö kvalitetsmålen och internationell rapportering och efter samråd med övriga berörda myndigheter och organisationer ansvara för genomförandet av miljöövervakningen samt beskriva och analysera miljö tillståndet inom sitt ansvarsområde
 - ansvara för nationell samordning när det gäller förorenade områden och avhjälpande av sådana föroreningsskador och allvarliga miljöskador som avses i 10 kap. miljöbalken.

Naturvårdsverket har även ansvar för stora delar av miljöbalkens tillsynsvägledning enligt miljö tillsynsförordningen (2011:13). Vidare ansvarar Naturvårdsverket för allmän

tillsynsvägledning till samtliga tillsynsmyndigheter i frågor som avser tillämpningen av 26 och 30 kap. miljöbalken, tillsyn och miljöstraffsavgifter.⁶⁵

⁶⁵ [Naturvårdsverket, Tillsynsvägledning enligt miljöbalken – information om myndighetens uppdrag att ge tillsynsvägledning, med råd, stöd, samordning och uppföljning för tillsynsmyndigheter enligt miljöbalken. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/tillsyn-enligt-miljobalken/naturvardsverkets-tillsynsvagledning/>](https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/miljobalken/tillsyn-enligt-miljobalken/naturvardsverkets-tillsynsvagledning/)

5.3 Bilaga 3. Styrning av nationella datavärdskap

Nationella datavärdskap har inrättats för att säkerställa långsiktig förvaltning av övervakningsdata med det uttalade målet att kvalitetssäkrade data ska kunna hämtas av alla på ett så enkelt och effektivt sätt som möjligt.

5.3.1 *Krav på datavärdar*

NV och HaV ställer krav på datavärdskapen i första hand genom de uppdragsspecifikationer som ingår i överenskommelserna mellan beställare och datavärdar. De överenskommelser som NV/HaV upprättar med datavärdskapen för att genomföra löpande förvaltningsarbete, och mindre utvecklingsinsatser, löper vanligtvis över en period om ett till tre år.

Uppdragsspecifikationerna tydliggör bland annat

- datavärdskapets övergripande syfte
- roller och ansvarsfördelning mellan beställare och datavärd
- krav på kompetens och möjlighet att skala upp datavärdskapet
- krav på riktighet, spårbarhet, datalagring samt tillgängliggörande av data genom webbutsökning och maskingränssnitt
- konverteringar och eventuella index-beräkningar
- datavärdens ansvar att upprätta och kommunicera inrapporteringsrutiner, hålla användarråd och delta på datavärdsträffar
- tidsramar för datahantering samt publicering av en statuslogg som redovisar status för hanteringen av inkomna data
- vilka data som omfattas av datavärdskapet
- eventuell internationell datarapportering som datavärdskapet ska utföra
- ansvar för eventuella skyddade uppgifter och personuppgifter
- vilka stödsystem och masterdata som datavärden ska använda och underhålla
- villkor vid avveckling av datavärdskapet.

Datavärdskapens löpande arbete detaljstyrs inte utan datavärdarna är, så länge de uppfyller uppställda krav som bland annat utgår utifrån kravställarens informationsklassning, fria att inom de beskrivna ramarna utforma datavärdskapen på det sätt som bäst överensstämmer med användarbehov och respektive myndighets tekniska IT-miljö. Kravställaren kan också styra datavärdskapets arbete på olika nivåer beroende på specifika behov som kan uppstå under uppdragstiden.

Utöver löpande överenskommelser kan NV/HaV ge datavärdskapen i uppdrag att genomföra mer omfattande riktade utvecklingsinsatser. Dessa överenskommelser är oftast ettåriga men kan vara fleråriga. Underlag till uppdrag att utveckla datavärdskap kommer från behov som påtalats av datavärd, extern aktör eller beställande myndighet. Externa aktörer har möjlighet att påverka utvecklingen av datavärdskap genom att föra fram önskemål på de användarråd som datavärdarna har i uppdrag att anordna, genom kontakt med kravställande tjänstemän på NV/HaV eller genom direkt kontakt med datavärdskap, som enligt överenskommelsen ska vidarebefordra inkomna synpunkter vidare till kravställande tjänstemän på NV/HaV.

Uppföljning av datavärdskapets genomförande görs regelbundet främst genom kontakter mellan ansvariga handläggare vid kravställande myndighet och ansvarig för datavärdskapet.

5.4 Bilaga 4. Ansvar för informationsförvaltning vid uppdrag om datavårdskap

5.4.1 Bakgrund

När en myndighet beställer datavårdskap av en annan myndighet måste det vara tydligt vilket ansvar parterna har i fråga om hantering av allmänna handlingar, informationsklassning och bevarande.

HaV redovisar här en utredning av de frågor som ursprungligen har utretts av verksjurist, informationssäkerhetsansvarig och verksarkivarie i samband med ett specifikt fall där HaV är beställare av ett datavårdskap.⁶⁶

Frågor om ansvaret för informationsklassning och bevarande har under 2020 behandlats i samråd med MSB och RA. För att uppnå en allsidig belysning av dessa frågor krävs i vissa fall en mer omfattande analys.

5.4.2 Om datavårdskapet

Enligt överenskommelse med HaV tar datavärden emot uppgifter⁶⁷ från olika aktörer⁶⁸. Uppgifterna tas exempelvis emot på uppdrag av HaV, för att säkerställa att länsstyrelser och andra aktörer har den information som krävs för uppföljning av yt- och grundvattenförvaltningens arbete och för att uppfylla internationella rapporteringsåtaganden inom HaV:s ansvarsområde. Informationen hos en datavärd kan innehålla sekretessreglerade uppgifter.

Uppgifter som tas emot av datavärden hanteras och kontrolleras innan de publiceras på webben för att kunna användas av till exempel statliga myndigheter. HaV har inte tillgång till uppgifterna under den tid som uppgifterna hanteras och kontrolleras. HaV får tillgång till data först när datavärden publicerar uppgifterna på webben.

5.4.3 Hos vilken myndighet är uppgifterna en allmän handling?

Frågan om data utgör allmän handling hos datavärden och/eller hos HaV har betydelse för frågan om arkivansvar och behöver därför klarläggas. Frågan behöver givetvis också utredas utifrån myndigheternas skyldighet att lämna ut allmänna handlingar enligt 2 kap. tryckfrihetsförordningen (1949:105), TF.

Upptagning som endast kan läsas eller uppfattas med hjälp av tekniskt hjälpmedel utgör en handling enligt 2 kap. 3 § TF (elektronisk handling).

För att en handling dessutom ska vara allmän och därmed omfattas av rätten att ta del av allmän handling i TF, krävs enligt 2 kap. 4 § TF att den är *förvarad* hos myndigheten samt att den är *inkommen eller upprättad* där.

⁶⁶ Internt PM Havs- och vattenmyndigheten 2021-07-02

⁶⁷ I denna bilaga används termen uppgifter synonymt med data.

⁶⁸ Till exempel universitetsanställda som utfört nationell miljöövervakning, handläggare vid länsstyrelser och konsultfirmor som analyserat insamlade prover.

5.4.3.1 Förvarad och inkommen

Förvarad

En databas, och därmed informationen i en databas, *som en myndighet har tillgång till* anses vara förvarad hos myndigheten. Det spelar inte någon roll var upptagningen rent fysiskt befinner sig. Detta följer av såväl förarbeten (till exempel prop. 1975/76:160 s. 89 och SOU 2012:90 s. 65) som av själva lydelsen i 2 kap. 6 § första stycket TF:

”En upptagning som avses i 3 § anses förvarad hos en myndighet, om upptagningen är tillgänglig för myndigheten med tekniskt hjälpmedel som myndigheten själv utnyttjar för överföring i sådan form att den kan läsas, avlyssnas eller uppfattas på annat sätt.”

Inkommen

I fråga om upptagningar gäller att en upptagning anses som inkommen till en myndighet *i samma ögonblick som den är att anse som förvarad* hos myndigheten på sätt som anges i 2 kap. 6 § första stycket TF, under förutsättning att det är någon utanför myndigheten som gjort handlingen tillgänglig för myndigheten (2 kap. 9 § första stycket TF). En upptagning för automatiserad behandling som av en myndighet tillförts ett, för flera myndigheter gemensamt, informationssystem blir därmed att betrakta som inkommen hos övriga myndigheter som har tillgång till systemet. TF gör alltså ingen åtskillnad mellan en mottagande myndighets tillgång till elektronisk information som samlats in av den egna myndigheten och sådan elektronisk information som samlats in av en annan myndighet (vårdmyndighet) för dess verksamhet, men som genom direktåtkomst är tekniskt åtkomlig för den mottagande myndigheten.⁶⁹

5.4.3.2 Vad gäller för datavärden och HaV?

Uppgifterna i fråga levereras till datavärden i rollen som just datavärd. Uppgifterna är således både inkomna och förvarade hos datavärden och utgör därmed allmän handling hos datavärden. Några undantag från denna huvudregel är inte tillämpliga (se avsnitt 5.4.4).

I förevarande fall har HaV inte någon direktåtkomst till uppgifterna hos datavärden och HaV tar inte heller del av uppgifterna förrän datavärden granskat och publicerat dem på webben. I fråga om handlingar som förvaras av utomstående och där en myndighet saknar teknisk åtkomst till handlingarna finns dock en utarbetad praxis som tar hänsyn till myndighetens roll i förhållande till den utomstående. Om myndigheten är involverad i, eller har rätt till insyn i, den utomstående aktörens arbete kan en tillämpning av de principer som utarbetats i praxis leda till att sådana handlingar *anses förvarade för myndighetens räkning och därmed blir allmänna, även om myndigheten saknar åtkomst till handlingarna* (jämför RÅ 1996 ref. 25 och HFD 2017 ref. 15).

I praxis har alltså vissa omständigheter inneburit att en myndighet haft inflytande över, och insyn i, den utomstående aktörens arbete på ett sådant sätt att de aktuella handlingarna har ansetts ha mottagits och förvarats av aktören för myndighetens räkning. Sådana omständigheter har bland annat varit avtalsvillkor mellan parterna om arbetets upplägg och instruktioner till den

⁶⁹ Statens offentliga utredningar (SOU) 2012:90, Överskottsinformation vid direktåtkomst, s. 70. Hämtad från:

<https://www.regeringen.se/49bb4b/contentassets/572269f9e96f4f9ca282bc48f35e9bbf/overskottsinformation-vid-direktatkomst-sou-201290.pdf>

utomstående aktören om att material avseende uppdraget ska överlämnas till myndigheten om eller när avtalet upphört att gälla.

I takt med att frågorna om ansvar för informationsklassning och bevarande allt mer ställts på sin spets har HaV samrått med både MSB och RA (se mer nedan). Slutsatserna från dessa samråd har stor bäring på frågan om HaV har ett sådant inflytande över datavärdens arbete att uppgifterna inom ramen för datavärdskapet ska anses mottagna för HaV:s räkning.

RA konstaterar i skrivelsen att datavärdskapet är bemyndigat i instruktion och grundat i HaV:s regleringsbrev, men att samma uppgift inte finns i datavärdens regleringsbrev. Vidare konstaterar RA att HaV ställer en mängd krav på datavärdens hantering. Till exempel att data som omfattas av överenskommelsen inte får förvanskas, raderas eller på annat sätt förstöras samt att gallring endast får ske efter gallringsbeslut från RA och efter godkännande från HaV. Vidare framgår av överenskommelsen att vid uppsägning eller hävning av datavärdskapet ska datavärden medverka vid, och underlätta, överföring av alla data (inklusive rådata och bearbetade data) samt andra uppgifter som är av betydelse för att verksamheten ska kunna fortlöpa. Dessutom anges att när datavärdskapet avslutas ska samtlig dokumentation överlämnas till HaV. RA noterar härvid att *HaV endast kan ställa sådana krav om datavärden hanterar HaV:s arkivhandlingar, dvs HaV:s allmänna handlingar, på HaV:s uppdrag.*

Vid en granskning av förhållandet mellan HaV och datavärden framgår att HaV, med stöd av sitt regleringsbrev, ger datavärden ett uppdrag om datavärdskap. Inom ramen för detta uppdrag är det HaV, i egenskap av uppdragsgivare, som genom överenskommelsen ställer en mängd krav på hur data ska hanteras, både under uppdragets genomförande och vid ett eventuellt upphörande.

Dessa omständigheter har i praxis inneburit att en myndighet ansetts ha ett sådant inflytande över hanteringen av handlingar att även handlingar som enbart förvarats hos en extern part (i detta fall datavärden) ändå ansetts som inkomna till och förvarade hos den uppdragsgivande myndigheten (i detta fall HaV).

Sammanfattningsvis utgör uppgifterna som inkommer till datavärden inom ramen för datavärdskapet också allmän handling hos HaV, mot bakgrund av det inflytande som HaV har på hanteringen i sin roll som uppdragsgivare och kravställare.

5.4.3.3 Upprättad

Av 2 kap. 10 § TF framgår att handlingar som utarbetats eller framställts inom en myndighet inte blir allmänna förrän de är att anse som upprättade, det vill säga då de föreligger i sin slutgiltiga form.

Beträffande upprättandetidpunkten gäller samma regler för upptagningar som för konventionella handlingar. Huvudregeln är att en handling anses upprättad hos myndigheten när den har expedierats eller annars föreligger i slutligt skick på sätt som närmare anges i paragrafen och med vissa där angivna undantag. Med expediering åsyftas att handlingen skickas till enskild eller till annan myndighet (arbetsmaterial kan dock skickas utan att anses expedierat). En upptagning för automatiserad behandling anses expedierad antingen när myndigheten vidtagit sådana

tekniska åtgärder att utomstående kan få tillgång till informationen i läsbart skick eller då det tekniska mediet har översänts till annan.⁷⁰

När datavärden publicerar data på sin webb, eller skickar till HaV, blir upptagningen en genom expedieringen upprättad allmän handling hos datavärden. I de fall uppgifterna som läggs ut eller skickas är samma som uppgifterna som kommer in till datavärden, är uppgifterna en allmän handling hos datavärden redan genom att de förvaras där. I fråga om ny data som produceras av datavärden, blir uppgifterna dock en allmän handling hos datavärden först när uppgifterna expedieras.

5.4.3.4 *Slutsatser*

- Uppgifter som inkommer till datavärden utgör allmän handling hos datavärden.
- Uppgifter som produceras av datavärden blir allmän handling hos datavärden när uppgifterna anses slutligt färdigställda, till exempel genom att uppgifterna publiceras på internet eller skickas till andra utanför myndigheten.
- Uppgifter som utgör allmän handling hos datavärden inom ramen för överenskommelsen om datavärdskap enligt ovan blir också allmän handling hos HaV eftersom HaV i egenskap av uppdragsgivare och kravställare har ett sådant inflytande över uppgifterna att dessa anses inkomna och förvarade eller upprättade för HaV:s räkning.

5.4.4 *Undantag vid teknisk bearbetning och teknisk lagring*

Det finns tillfällen då en handling, trots att den kan vara inkommen eller upprättad och förvarad hos myndigheten, ändå inte är att anses som en allmän handling.

I 2 kap. 13 § första stycket TF finns undantag som tar sikte på situationer när en myndighet förvarar en handling för teknisk bearbetning och lagring. Bestämmelsen föreskriver att en handling som förvaras hos en myndighet endast som ett led i en teknisk bearbetning eller teknisk lagring för annans räkning inte utgör en allmän handling hos den myndigheten. I förarbetena anges som exempel att det inte kan vara lämpligt att till exempel en datacentral, som kanske har ett stort antal upptagningar för skilda myndigheters räkning, ska pröva frågor om upptagningarnas offentlighet.⁷¹

Av praxis framgår att det väsentliga är om myndighetens enda syfte med handlingarna är teknisk bearbetning eller lagring. Om myndigheten, av tekniska eller administrativa skäl, har möjlighet att använda handlingarna på något annat sätt är bestämmelsen inte tillämplig.

I Högsta förvaltningsdomstolens (HFD) avgörande HFD 2018 ref. 48 förklarade HFD att det bör krävas att myndigheten såväl administrativt som tekniskt har begränsat den egna personalens tillgång till uppgifterna så att dessa inte är tillgängliga i läsbart skick. Myndighetens personal ska enbart kunna ta del av den drifts- och säkerhetsrelaterade informationen. I det aktuella fallet hade dock tvärtom framgått att personal hade tagit del av handlingarna och använt information ut

⁷⁰ A a s. 72.

⁷¹ Regeringens proposition 1975/76:160, Om nya grundlagsbestämmelser angående allmänna handlingars offentlighet, s. 87. Hämtad från https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/proposition/om-nya-grundlagsbestammelser-angaende-allmanna_fz03160/

handlingarna för att framställa statistik. HFD fann att det därmed inte var fråga om endast teknisk bearbetning eller lagring i den mening som avses i TF.

5.4.4.1 Slutsats

- Datavärdskapet innebär att datavärden har tillgång till data i fråga och att datavärden granskar dessa data och även publicera data på webben. Datavärden hanterar därmed data utöver enbart teknisk bearbetning eller lagring av uppgifterna. Undantaget i 2 kap. 13 § första stycket TF är därför inte tillämpligt i detta fall.

5.4.5 Ansvar för informationsklassning

5.4.5.1 Bakgrund

Statliga myndigheters arbete med informationssäkerhet regleras i förordningen (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap och i MSB:s föreskrifter. Närmare bestämmelser om informationsklassning och ansvar för sådan klassning finns i MSBFS 2020:6 om informationssäkerhet för statliga myndigheter.

I 6 § MSBFS 2020:6 stadgas att myndigheten ska säkerställa att informationssäkerhetsarbetet är systematiskt och riskbaserat genom att bland annat

- klassa sin information avseende konfidentialitet, riktighet och tillgänglighet i olika nivåer utifrån vilka konsekvenser ett bristande skydd kan få (informationsklassning)
- identifiera, analysera och värdera risker för sin information (riskbedömning)
- utifrån genomförd informationsklassning och riskbedömning identifiera behov av och införa ändamålsenliga och proportionella säkerhetsåtgärder.

Om annan statlig myndighet eller en extern aktör behandlar myndighetens information, kan myndigheten överlåta åt denne att fullgöra vissa av de uppgifter som krävs i informationssäkerhetsarbetet. *Myndighetens ansvar för att klassa sin information enligt 6 § kan dock inte överlåtas.*

Myndigheten ska, innan den låter en extern aktör behandla information, utifrån informationsklassning och riskbedömning, hantera de risker en sådan behandling innebär. Myndigheten ska vidare i avtal ställa krav på vilka säkerhetsåtgärder den externa aktören ska vidta och hur myndigheten följer upp dessa krav.

5.4.5.2 Vem är ansvarig?

Den 28 april 2020 förde HaV diskussioner med MSB kring ansvaret för informationsklassning. Diskussionerna utgick från då gällande föreskrifterna och allmänna råd, MSBFS 2016:1, om statliga myndigheters informationssäkerhet, samt från MSB:s pågående arbete med att revidera dessa. Slutsatserna från samrådet är således i enlighet med de nu gällande föreskrifterna MSBFS 2020:6.

Som framgår av MSBFS 2020:6 ska en myndighet klassa sin information och kan inte överlåta detta ansvar till annan. Utgångspunkten för vilken information som omfattas av ansvaret är att det ska vara *myndighetens information*. I tidigare MSBFS 2016:1 angavs att den myndighet som

ägde informationen skulle utföra informationsklassningen. Detta var dock en problematisk formulering eftersom ägarskap till information inte är juridiskt definierat. Denna skrivning finns heller inte längre med i de nu gällande föreskrifterna.

För att få klarhet i frågan om vad som avses med *en myndighets information* hölls som angetts ovan ett samråd med MSB under 2020. Under mötet framkom att begreppet ska tolkas brett och med beaktande av roller och behov och att ansvaret för informationen behöver avgöras i varje enskilt fall. I fallet med extern datavärd noterade MSB att HaV styr processen och upplägget. Om det inte hade varit för HaV hade informationen inte funnits hos den externa datavärden. Den som initierar och finansierar en process som inbegriper informationshantering har enligt MSB också ett ansvar att förmedla till motparten vilka krav som behöver ställas utifrån tillgänglighet, riktighet och konfidentialitet avseende informationen. Det är uppdragsgivaren som kan och ska ställa krav på informationens hantering.

Även datavärden har dock enligt MSB ett ansvar för informationsklassning. Datavärden behöver utifrån sina syften och sina behov analysera kraven på hantering utifrån tillgänglighet, riktighet och konfidentialitet. Datavärden kan då inte lägga sig under HaV:s krav, men kan tillföra krav. Det är bara datavärden som vet vilka behov datavärden har utifrån sin verksamhet och vilka tillägg de behöver. Exempelvis kan olika sekretessbestämmelser vara tillämpliga hos Havs- och vattenmyndigheten (HaV) respektive hos datavärden.

5.4.5.3 Slutsatser

- HaV är uppdragsgivare i förhållande till den externa datavärden. HaV har därmed ett ansvar för att, gentemot datavärden, ställa krav på hanteringen av den information som omfattas av datavärdskapet. Informationen som omfattas av uppdraget är således att se som HaV:s information i enlighet med MSBFS 2020:6. HaV ansvarar därmed för informationsklassningen av informationen och för kravställningen gentemot datavärden i fråga om tillgänglighet, riktighet och konfidentialitet.
- HaV kan, med undantag för ansvaret för informationsklassning, överlåta åt en annan statlig myndighet att fullgöra uppgifter om informationssäkerhet som regleras i MSBFS 2020:6. Då ska HaV enligt 7 § MSBFS 2020:6 komma överens med den myndigheten (datavärden) om, och dokumentera vad, respektive myndighet ansvarar för samt hantera de risker överlåtelsen innebär. För det fall att förvaltning av informationen överläts till ett privat subjekt ska HaV enligt 8 § MSBFS 2020:6 i avtal ställa krav på vilka säkerhetsåtgärder den externa aktören ska vidta och hur HaV följer upp dessa krav.
- Datavärden har utifrån sin roll också behov av, och syften med, informationen. Även datavärden behöver därför klassa informationen, i tillägg till den klassning som HaV gör i egenskap av beställare.

5.4.6 Ansvar för arkivering

Den juridiska termen arkiv används för att beteckna informationsinnehållet. I 3 § arkivlagen fastställs att en myndighets arkiv bildas av de allmänna handlingarna från myndighetens verksamhet och de handlingar som myndigheten beslutar att ta hand om för arkivering.

Efter samråd med RA rörande frågan om vem som ska anses utgöra arkivbildare vid tillämpningen av datavärdskapet har RA ansett att HaV i rollen som uppdragsgivare och kravställare också bör ses som arkivansvarig. RA har också påpekat att HaV inte skulle kunna

ställa de krav som i dag ställs i överenskommelsen om datavärden utgjort den enda arkivbildaren. I så fall hade det varit upp till datavärden ensamt att exempelvis besluta om gallring och arkivredovisning. HaV skulle till exempel inte kunnat ställa krav på att få data överförd till annan datavärd eller få dokumentation överlämnad, om data hade utgjort arkivhandlingar hos datavärden. Syftet med datavärdskapet är långtidsbevarande och i nuvarande avtal med datavärden står därför också att gallring inte får ske utan tillstånd från HaV.

RA konstaterar vidare att skulle det tvärtom vara HaV som är arkivbildare blir överenskommelsen mer begriplig, eftersom handlingarna som datavärden hanterar då utgör del av HaV:s arkiv, vilket också medför att handlingarna blir allmänna hos HaV så fort som de inkommer till datavärden. Handlingarna blir i detta fall även allmänna hos datavärden. HaV kan då ställa aktuella krav i överenskommelsen eftersom datavärden hanterar HaV:s arkivhandlingar på HaV:s uppdrag. I detta fall blir också alternativ 6.2 i Riksarkivets PM avseende delade system tillämpligt⁷².

HaV instämmer i RA:s bedömning att HaV mot bakgrund av sin roll som uppdragsgivare och kravställare också bör anses vara arkivbildare för handlingarna. Denna slutsats är också i linje med det resonemang som MSB för i frågan om ansvaret för informationsklassning.

5.4.6.1 Arkivering och gallring av elektroniska handlingar

Allmänna handlingar ska bevaras i enlighet med arkivlagens (1990:782) bestämmelser. Detta gäller också upptagningar för automatisk databehandling som är allmänna handlingar. Varje myndighet svarar enligt 4 § arkivlagen för vården av sitt arkiv, om inte en arkivmyndighet tagit över ansvaret. Arkivmyndighet för statliga myndigheter är Riksarkivet. Varje kommun, landsting eller regionförbund har som utgångsläge sin egen arkivmyndighet.

Om de allmänna handlingarna i fråga är upptagningar som är tillgängliga för flera myndigheter så att de utgör allmän handling hos mer än en av myndigheterna, *ska de bilda arkiv hos endast en myndighet*. Enligt 3 § arkivlagen är det i första hand hos den myndighet som svarar för huvuddelen av upptagningen. De berörda myndigheterna kan dock komma överens om en annan lösning.

I 3 kap. 5 § Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om arkiv hos statliga myndigheter (RA-FS 1991:1) stadgas att handlingarna ska arkiveras på ett sådant sätt att det klart framgår vilket innehåll de hade när de inkom till myndigheten, upprättades där, eller användes som underlag för myndighetens handläggning eller övrigt handlande. Som allmänt råd till bestämmelsen står att det bör särskilt uppmärksammas hur arkivering ska ske av sådana uppgifter och uppgiftssammanställningar som hämtats ur interna och externa databaser, samt uppgifter som legat till grund för automatiska beslut.

⁷² I Riksarkivets PM om Arkivbildning i delade system (RA 230-2019/7598) alternativ 6.2 anges följande. Del av myndighet A:s arkivbildning förvaras åtskilt i ett system som ägs och förvaltas av myndighet B. Det kan t ex finnas i myndighetens instruktion eller uppdrag att denna typ av samarbete ska föreligga. Ibland är det en liten myndighet som har en större myndighet som värdmyndighet, men det kan också utgöras av ett större statligt samarbete som till exempel Statens servicecenters verksamhet. Detta är i regel okomplicerat utifrån arkivbildning och arkivvård. Handlingarna ska vara åtskilda från annan arkivbildning och redovisas hos myndighet A. Observera att det här kan vara antingen så att handlingarna är allmänna hos båda myndigheterna eller endast hos en av dessa. Här kan det också vara bra att i sin strategi för bevarande av elektroniska handlingar redogöra för en exit-strategi, alltså hur handlingarna ska tas ur den aktuella databasen och flyttas till ett annat system om förutsättningarna ändras. Tänk på: Om myndigheten överlåter åtgärder inom arkivvården (t ex inom ramen för systemförvaltning eller informationssäkerhetsarbetet) på en annan aktör så ska det finnas skriftliga överenskommelser om förutsättningarna för detta (RA-FS 2009:1, 1 kap 10 §).

Enligt 6 kap. 15 § Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd om arkiv hos statliga myndigheter (RA-FS 2019:2), ska det av processbeskrivningar framgå om myndigheten arbetar i en process som är gemensam med andra myndigheter. Beroende på relation, omfattning och lösningar kan ansvaret för arkivbildningen komma att se olika ut. Med arkivbildaransvaret följer alla skyldigheter enligt arkivlagen och RA:s föreskrifter.

För elektroniska handlingar gäller även Riksarkivets föreskrifter och allmänna råd (RA-FS 2009:1) om elektroniska handlingar. Myndigheten ska enligt 6 kap. 2 § upprätta en plan för hur de elektroniska handlingarna ska skyddas och dokumentera de åtgärder och rutiner som ska vidtas (bevarandeplan). Myndigheten ska regelbundet kontrollera och dokumentera hur planen efterlevs. I 4 kap. 1 § stadgas att de elektroniska handlingarna ska fortlöpande framställas, överföras, dokumenteras, hanteras, förvaras och vårdas så att de kan presenteras upprepat under den tid som de ska bevaras. Detta ska ske i överensstämmelse med den strategi för bevarande av elektroniska handlingar som ska upprättas i enlighet med 3 kap. 1 §. I fråga om att bevara ändringar står vidare i 4 kap. 9 § att myndigheten ska säkerställa bevarandet av de ursprungliga elektroniska handlingarna innan ändringar görs, såvida inte handlingarna ska gallras i enlighet med lag, förordning eller myndighetsföreskrifter.

Datavärden ska också upprätta bevarandeplaner för informationen i sina system. Dessa planer kommer att omfatta alla elektroniska handlingar som myndigheten för tillfället förvarar i ett system, det vill säga även handlingar som inför ett långsiktigt bevarande (arkivering) ska levereras till HaV. Datavärden kommer således att upprätta en bevarandeplan även för informationen inom datavärdskapet. I dessa planer bör finnas angivet att informationen/handlingarna vid långsiktigt bevarande ska levereras till HaV intakt.

Även om HaV är arkivbildare kan det vara svårt för HaV att upprätta en bevarandeplan och svara på frågor kring säkerhet, loggar, drift med mera som gäller en annan myndighets- eller organisations system. HaV bör med eventuella avgränsningar ändå upprätta en bevarandeplan för dessa elektroniska handlingar.

5.4.6.2 *Slutsatser*

- HaV är mot bakgrund av sin roll som uppdragsgivare och kravställare också arkivbildande myndighet för datamängderna i fråga (handlingarna). Detta innebär att handlingarna hos datavärden ska omfattas av HaV:s informationshanteringsplan och att HaV ska upprätta en bevarandeplan för systemet där informationen finns. Det innebär också att endast HaV kan fatta beslut om gallring alternativt att HaV behöver upprätta framställan om gallring till RA. Det ska finnas stöd för gallring i lag och registerförfattning (RA-FS 2009:1, 4 kap. 5 §).
- Datavärden ska också upprätta bevarandeplaner för informationen i sina system. I datavärdens bevarandeplan bör anges att informationen/handlingarna vid långsiktigt bevarande ska levereras till HaV intakt.
- Handlingar ska arkiveras hos en statlig myndighet på ett sådant sätt att deras ursprungliga innehåll finns bevarat. Myndigheter ska säkerställa bevarandet av de ursprungliga elektroniska handlingarna innan ändringar görs, om inte handlingarna ska gallras.
- Gällande regelverk innebär att data ska bevaras i den form som de hade när de inkom till datavärden.

5.5 Bilaga 5. Begrepp

Nedan listas de definitioner av begrepp så som de används i den här rapporten.

Akvatisk övervakning

Ett samlingsnamn för miljöövervakning och övrig övervakning (exempelvis recipientkontroll och samordnad recipientkontroll) som utförs i enlighet med handledning för miljöövervakning.

Akvatisk miljögiftsövervakning

Här avses den övervakning av miljögiftshalter och relaterade effektmätningar som sker i akvatiska miljöer, det vill säga i yt- och grundvatten, i biota samt i havs- och sjösediment⁷³.

Datahanteringskedja

Begreppet har hämtats från HaV:s rapport Redovisning av regeringsuppdrag Organisation för god datatillgänglighet och avser den samverkan, kommunikation och tekniska systemkomponenter som behövs för att data ska kunna flöda från beställare av övervakning till användare av data⁷⁴.

FMR

Företagens miljöinformation och rapportering.

Miljögifter

Syftar övergripande på föroreningar, miljöfarliga ämnen eller förorenande ämnen som kan orsaka toxiska effekter i människa eller i miljön och som släpps ut till luft, mark eller vatten till följd av mänsklig aktivitet. Vattenförvaltningsförordningens övervakning omfattar framförallt prioriterade ämnen som släpps ut, samt särskilda förorenande ämnen som släpps ut i betydande mängd.

Miljökvalitetsnormer för vatten

Bestämmelser om kvaliteten på miljön i en vattenförekomst.

Miljöövervakning

Ett samlingsnamn för nationell och regional övervakning av miljötillståndet i enlighet med handledning för miljöövervakning.

Recipient

Luft, vatten eller markområden som mottar utsläpp eller på annat sätt påverkas av mänsklig aktivitet. I denna rapport avgränsas begreppet till vatten.

Recipientkontroll

Insamling och analys av data som ger en tillståndsbeskrivning av luft, vatten eller markområden som mottar utsläpp eller på annat sätt påverkas av mänsklig aktivitet. Recipientkontroll genomförs av verksamhetsutövare, antingen enskilt eller tillsammans genom deltagande i så kallad samordnad recipientkontroll.

⁷³ Hämtat från Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten, Akvatisk miljögiftsövervakning – Nuläge och rekommendationer framåt, Rapport 7165, 2024. Hämtad från <https://www.naturvardsverket.se/publikationer/7100/978-91-620-7165-5/>

⁷⁴ Havs- och vattenmyndigheten, Organisation för god datatillgänglighet inom vattenanknuten recipientkontroll, redovisning av regeringsuppdrag, 2016. Hämtad från <https://www.havochvatten.se/om-oss-kontakt-och-karriar/om-havs--och-vattenmyndigheten/regeringsuppdrag/regeringsuppdrag/2016/organisation-for-god-datatillganglighet-2016.html>

Samordnad recipientkontroll (SRK)

Flera verksamheter går samman i ett gemensamt program för att undersöka påverkan på miljön från dessa verksamheter. I SRK ska den samlade påverkan från flera verksamheter beskrivas och inte enbart påverkan från enskilda verksamheter. SRK organiseras antingen genom bildande av vattenförbund, enligt lagen (1976:997) om vattenförbund, eller genom frivillig organisering i exempelvis vattenvårdsförbund.

Vattenförvaltning

Ett samlingsbegrepp för arbetet med att genomföra vattendirektivet i Sverige; som bland annat innefattar beslut om förvaltningsplaner, åtgärdsprogram, miljökvalitetsnormer samt kartläggning och uppföljning av vattnets tillstånd som följer av vattenförvaltningsförordningen.

Verksamhetsregler (engelska *business rules*)

De regler som styr hur organisationer ska agera i sin dagliga verksamhet, det vill säga vad man får och ska göra eller inte får och inte ska göra. Tydliga verksamhetsregler är en förutsättning för ett effektivt och säkert arbete när verksamhet, ansvar och informationshantering är decentraliserad och uppdelad på många aktörer och tekniska system, exempelvis som Sveriges organisation av arbetet med att förvalta vatten enligt vattenförvaltningsförordningen.

Verksamhetsnytta

Används här som den konkreta, mätbara fördel eller värde som data tillför en organisation i form av förbättrad kvalitet, effektivitet, säkerhet eller måluppfyllelse.

Verksamhetsutövare

Den eller de juridiska (exempelvis företag och organisation) eller fysiska personer som ansvarar för en verksamhet eller del av en sådan.

Övervakning

Ett samlingsbegrepp för miljöövervakning och recipientkontroll.